

Kyiv University of Aviation and
Information Technologies (Kyiv, Ukraine)
Publishing House Education and Science (Prague, Czech Republic)
Newcastle University Business School (Newcastle, Great Britain)
Berlin University of Economics and Law (Berlin, Germany)
Public organization "Association of Scientists
of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research

Proceedings of International Scientific
and Practical Conference
May 14.2026 in UNAM,
Mexico (Ciudad Universitaria)

**Kyiv University of Aviation and
Information Technologies (Kyiv, Ukraine)
Publishing House Education and Science (Prague, Czech Republic)
Newcastle University Business School (Newcastle, Great Britain)
Berlin University of Economics and Law (Berlin, Germany)
Public organization "Association of Scientists
of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)**

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research

**Proceedings of International Scientific and
Practical Conference**

**May 14.2026
in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)**

ISBN 978-80-909811-1-9 (soubor)

UDK 061.3:008(72)+004:316.42+082.2:001.3(100)

Vydavatel:

Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877. Frýdlanská
15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

Reviewers:

Romanenko E.O. Doctor of Public Administration, Professor, Head of the 9th
Research Department of the Central Research Institute of the Armed Forces of
Ukraine;

Ulianchenko Y.O. Doctor of Public Administration, Professor, Professor of the
Department of Public Administration and Administration of the Kyiv University of
Aviation and Information Technologies;

Datsii O.I., Doctor of Economics, Professor, President of the Public Organization
"Association of Scientists of Ukraine".

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital
Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research. Proceedings of
International Scientific and Practical Conference. May 14.2026 in UNAM,
Mexico (Ciudad Universitaria). Prague: Publishing house Education and Science
s.r.o., 2026. 78 p.

© Publishing house Education and Science s.r.o., Česká republika, 2026

© Public Organization "Association of Scientists of Ukraine", Ukraine, 2026

© autoři článků, 2026

TABLE OF CONTENTS

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»

Яневська Тетяна

АНАЛІЗ СПЕЦИФІКИ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	6
--	----------

СЕКЦІЯ «ІТ, ТЕХНІКА ТА МАТЕМАТИКА»

Абламська Валентина

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ КРИПТОГРАФІЇ ТА ЇХ ЕВОЛЮЦІЯ	10
---	-----------

СЕКЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Демчук Людмила, Нонік Людмила, Войналович Ірина

ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ПІСЛЯ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ ТА БОЙОВИХ ДІЙ	15
--	-----------

СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ»

Соболева Ганна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ МІСТА	22
--	-----------

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРИКЛАДНА»

Чиркова Тетяна

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ НА ПРИКЛАДІ ОБМЕЖЕНЬ COVID - 19 У СВІТОВОМУ МАСШТАБІ	25
---	-----------

Дуткевич Тетяна	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІКОВОЇ КРИЗИ	32
Шагай Андріана	
СТРАХ САМОВИРАЖЕННЯ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СЕПАРАЦІЄЮ	38
Тарасюк Ася	
СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЩІ	41
Янковець Вікторія	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЩІ	46
<i>СЕКЦІЯ «МЕДИЦИНА, ФАРМАЦІЯ ТА ВЕТЕРИНАРІЯ»</i>	
Шевченко В'ячеслав, Сагайдак-Нікітюк Ріта	
КОНЦЕПЦІЯ РОЗРОБКИ КОМБІНОВАНИХ ОРАЛЬНИХ РОЗЧИНІВ У ПОЛІЕТИЛЕНОВИХ АМПУЛАХ	50
<i>СЕКЦІЯ «ПРАВО ТА ПОЛІТИКА»</i>	
Свинаренко Аліна	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА СУКУПНІСТЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (ЗЛОЧИНІВ) В УКРАЇНІ ТА США	54
Лапіна Юлія	
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	61

СЕКЦІЯ «МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ ТА РЕКЛАМА»

Котельникова Юлія, Янчинська Алевтина

**КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК
СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА** 65

*СЕКЦІЯ «ПЕДАГОГІКА ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ
НАВЧАННЯ»*

Плетяна Євгенія, Сіваченко Олена

**ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИЧОК КЮЇЗЕНЕРА У
ФОРМУВАННІ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ
УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ** 72

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»

Яневська Тетяна Михайлівна, доктор філософії з публічного управління та адміністрування, директор, Комунальне некомерційне підприємство "Консультативно-діагностичний центр" Подільського району міста Києва

АНАЛІЗ СПЕЦИФІКИ ДЕРЖАВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Державна кадрова політика в будь-якій сфері, зокрема в сфері охорони здоров'я, поряд із загальними засадами формування та реалізації, відзначається суттєвою специфікою, що зумовлена низкою характеристик відповідної сфери.

Насамперед, до таких характеристик доцільно віднести певні особливості діяльності в медичній сфері, серед яких дослідники виділяють: складність оцінювання якості та результативності роботи через неможливість застосування ринкових критеріїв ефективності; високу спеціалізацію лікарської діяльності, що не допускає права на невизначеність і помилку; прагнення до самостійності лікарів високої кваліфікації; потребу тісної координації роботи фахівців різних підрозділів закладів охорони здоров'я, складність розподілу повноважень і відповідальності між ними тощо [6, с. 186].

Державна кадрова політика зумовлюється також характеристиками кадрового потенціалу сфери охорони здоров'я. Зокрема, виокремлюють такі важливі характеристики в даній сфері як чисельність молодих кадрів у спільній віковій структурі професіоналів, співвідношення чисельності медичних і немедичних фахівців, пропорція між чисельністю лікарів та

молодшого медичного персоналу, розподіл медичних кадрів за рівнями кваліфікації [2, с. 168].

Важливе значення для кадрової політики має врахування світових тенденцій в кадровому забезпеченні охорони здоров'я. В.Борщ та М.Данилко включають до цих тенденцій наступні: дефіцит персоналу, який надає первинну медичну допомогу; надлишок фахівців вузького профілю; дисбаланс у співвідношенні чисельності лікарів, сестринського та акушерського персоналу; надмірну концентрацію медичних працівників у містах за рахунок сільської місцевості; суттєві диспропорції у чисельності фахівців різних спеціальностей та кваліфікацій. Окремою тенденцією є посилення ролі адміністративних працівників та економістів у сфері медичного обслуговування, коли в багатьох країнах закладами охорони здоров'я зазвичай керують фахівці, які мають не медичну, а управлінську або економічну освіту [2, с. 162-163]. В.Короленко і Т.Юрочко звертають увагу на світову тенденцію в управлінні кадровими ресурсами у сфері охорони здоров'я, що полягає в посиленні ролі лікарського самоврядування. Останньому в країнах Європейського Союзу законодавчо передано низку важливих функцій з регулювання системи охорони здоров'я та закріплено організаційні засади професійної діяльності лікарів [4, с. 19].

При виробленні кадрової політики видається доцільним також орієнтуватися на ключові параметри ефективної системи управління кадровими ресурсами в сфері охорони здоров'я, що узагальнені Н.Орловою на основі документів міжнародного рівня. До таких параметрів вчена включає: гендерну рівність; освіту медичних працівників на основі компетентності; справедливу оплату, гідні та безпечні умови їх праці; підтримку їх фізичного та психічного здоров'я; інвестиції в кадрове забезпечення; наявність інфраструктури й ресурсів у важкодоступних районах тощо [5, с. 116].

В цьому контексті варто також звернути увагу на типові недоліки зазначених систем управління кадровими ресурсами, що поширені в міжнародному масштабі та включають [1, с. 7]:

- відсутність адекватного планування та прогнозування потреб в кадрових ресурсах охорони здоров'я;
- невідповідність підходів до управління кадровими ресурсами сучасним вимогам системи охорони здоров'я;
- недосконалість і ненадійність інформаційної й дослідної бази з кадрових ресурсів охорони здоров'я;
- неврахування змін демографічних та епідеміологічних характеристик, таких як старіння населення, збільшення його мобільності та міграції тощо;
- збереження вираженої неоднорідності в географічному розподілі й професійній структурі працівників охорони здоров'я, а також загальних проблем кадрових ресурсів охорони здоров'я, в тому числі дефіциту медичних кадрів, їх незапланованої трудової міграції, незадовільних умов праці та ін.

Очевидно, на специфіку державної кадрової політики в сфері охорони здоров'я впливають функції, що характерні загалом для державної політики в цій сфері. На думку В.Горника, О.Клименко, К.Бортняк, такими функціями є: забезпечення соціальної безпеки суспільства; вироблення стандарту реалізації конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу; представництво інтегральних інтересів суспільства в сфері охорони здоров'я; захист прав громадян у зазначеній сфері; прогнозування й стратегічне планування розвитку охорони здоров'я на основі дослідження її стану [3, с. 8].

Загалом, на наш погляд, викладені характеристики кадрового потенціалу та управління кадровими ресурсами в сфері охорони здоров'я потребують обов'язкового врахування при здійсненні державної кадрової

ПОЛІТИКИ.

Список використаних джерел

1. Авраменко Т.П. Кадрова політика у реформування сфери охорони здоров'я: аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2012. 35 с.
2. Борщ В.І., Данилко М.В. Стратегія управління кадровими ресурсами в охороні здоров'я України. Сталий розвиток охорони здоров'я: національні та глобальні виміри: монографія / за ред. В.М. Запорожана, В.Г. Марічереда. Рига: Baltija Publishing, 2024. С. 161-175. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-466-5-10> (дата звернення: 21.04.2026).
3. Горник В.Г., Клименко О.В., Бортняк К.В. Поняття державної політики в галузі охорони здоров'я населення. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського: Серія "Публічне управління та адміністрування". 2025. Том 36(75). № 6. С. 7-11.
4. Короленко В.В., Юрочко Т.П. Кадрова політика у сфері охорони здоров'я України в контексті європейської інтеграції: монографія. Київ: КІМ, 2018. 96 с.
5. Орлова Н.С. Проблеми формування кадрового потенціалу галузі охорони здоров'я в умовах пандемії COVID-19 у світі. Наукові інновації та передові технології. 2022. № 10(12). С. 112-122.
6. Харченко Т.О., Сиза А.Д. Особливості формування кадрового потенціалу в організаціях медичної сфери обслуговування України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 6(11). С. 185-188.

СЕКЦІЯ «ІТ, ТЕХНІКА ТА МАТЕМАТИКА»

Абламська Валентина Михайлівна, викладач, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, м. Київ

МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ КРИПТОГРАФІЇ ТА ЇХ ЕВОЛЮЦІЯ

Криптозахист реалізується з урахуванням правила, званого правилом Кірхгофа: «Противнику відомо все, крім ключа, що використовується для шифрування відкритого тексту». Щоб засекретити ключ шифрування застосовуються різні методи математичного апарату. Наприкінці 1910-х та на початку 1920-х років усі роботи в галузі криптографії уряду країн були засекречені. Через деякий час остаточно сформувалися розділи математики, такі як: загальна алгебра, дискретна математика, теорія чисел, теорія ймовірностей та математична статистика, математична логіка та теорія алгоритмів.

Саме ці методи забезпечують складність обчислень для стороннього користувача і роблять можливим надійний захист інформації в криптографічних системах.

Перші програмовані лічильні машини, засновані на математичному інструментарії, були побудовані до кінця 1940-х років. На той час у відкритій пресі не опубліковувалося багато робіт і монографій.

Одним із найважливіших внеском у розвитку криптографії є праця Клода Шеннона, в 1945 року у роботі «Теорія зв'язку у секретних системах» він уперше показав підхід до криптографії загалом як до математичної науки. Це була секретна доповідь, опублікована ним у журналі «Bell System Technical Journal» у 1949 році.

На етапі створення асиметричних криптосистем математики та криптоаналітики розпочали вивчення способів факторизації, дискретного логарифмування – це математична задача знаходження показника степеня в модульних обчисленнях, вона застосовується для алгоритмів: Diffie–Hellman, ElGamal, Elliptic Curve Cryptography.

✓ Diffie–Hellman - це криптографічний протокол обміну ключами, який дозволяє двом сторонам спільно створити секретний ключ, використовуючи відкритий канал зв'язку. Розроблений Вітфілдом Диффі та Мартіном Геллманом у 1976 році, він став основою сучасної асиметричної криптографії.

✓ ElGamal – це асиметрична криптосистема, яка базується на складності задачі дискретного логарифмування у скінченному полі. Вона була запропонована Тагом Ель-Гамалем (Taher ElGamal) у 1985 році та широко використовується як схема шифрування та цифрового підпису.

✓ Elliptic Curve Cryptography – це метод асиметричного шифрування, який базується на математичних властивостях еліптичних кривих над скінченними полями. Вона забезпечує рівень безпеки, подібний до традиційних систем, таких як RSA, але з меншими розмірами ключів і вищою ефективністю.

Одним із важливих розділів сучасної криптографії стала еліптична криптографія, яка вивчає асиметричні криптосистеми, що базуються на еліптичних кривих над кінцевими полями. Основна перевага еліптичної криптографії полягає в тому, що на сьогоднішній день невідомо існування субекспоненційних алгоритмів розв'язання задачі дискретного логарифмування. Використання еліптичних кривих для створення криптосистем було незалежно запропоновано Нілом Коблицем (англ.) та Віктором Міллером (англ.) у 1985 році. Однією з важливих позитивних

властивостей еліптичної криптографії вважається достатнє вагоме зменшення витрат на зберігання та передачу інформації.

Іншим важливим математичним інструментом сучасної криптографії стали методи імовірнісного шифрування. Імовірнісне шифрування запропонували Шафі Гольдвассер та Сільвіо Мікелі. Шифрування було названо «імовірнісним» у зв'язку з тим, що один і той же вихідний текст при шифруванні з використанням одного і того ж ключа може перетворюватися на різні шифротексти. У разі використання криптосистем з відкритим ключем існує можливість підбору відкритого тексту зіставленням перехопленого шифротексту з результатом шифрування. Імовірнісне шифрування дозволяє на порядок збільшити складність такого виду атаки. Методи імовірнісного шифрування використовують випадкові числа під час шифрування, тому одне й те саме повідомлення може перетворюватися у різні шифротексти (базується на: теорії ймовірностей, математичній статистиці, теорії випадкових процесів, модульній арифметиці, алгоритмах генерації псевдовипадкових чисел). Імовірнісний підхід ускладнює аналіз шифру та підвищує криптостійкість системи.

Випадковість та закономірність двійкових послідовностей – ще один математичний підхід в криптографії, їх вивчення має важливе значення для криптографії. Наприклад, для виявлення закономірностей у шифрованих повідомленнях дуже корисно при розтині шифру. Для побудови абсолютно стійкого шифру необхідно вміти отримувати випадковий ключ.

Ще один (але не останній) математичний метод – це псевдовипадковий генератор, який за допомогою математичних формул створює послідовність чисел, схожу на випадкову. Він ґрунтується на застосуванні: теорії чисел, дискретної математики, теорії ймовірностей, модульної арифметики, рекурентних співвідношень і функцій. Наприклад, один із генераторів

працює за формулою: $X_{n+1} = (aX_n + c) \bmod m$, де кожне нове число обчислюється з попереднього за певними математичними правилами.

Такі генератори широко використовуються у криптографії для створення ключів, випадкових параметрів і захисту даних.

Більш простим і добре відомим, особливо для програмістів є такий об'єкт, як датчик випадкових чисел. Це деякий пристрій або програма, яка виробляє псевдовипадкові послідовності. Псевдовипадкові послідовності в деяких ситуаціях вважають невідмінними від випадкових, причому для різних ситуацій та завдань підбирають відповідні датчики.

Чим сильніші вимоги накладаються на випадковість послідовностей, що виробляються, тим більш складним є відповідний датчик випадкових чисел.

Багато шифрмашини можна вважати датчиками випадкових чисел, що задовольняють дуже високим вимогам на якість послідовностей, що виробляються. Найпростіший датчик, запропонований 1949 року Д.Х. Лемером оснований на лінійно конгруентному методі, де для заданого початкового числа a_0 він виробляє нескінченну послідовність натуральних чисел $\{a_k\}$ за рекурентним законом: $a_k = d + a_{k-1} \cdot l \pmod{N}$, де параметри датчика d, l, N – деякі цілі числа.

Математика містить великий об'єм інструментів та методів, які ще не досліджені для розвитку криптографії, а застосування криптографії стало невід'ємним атрибутом інформаційних систем у вирішенні питань цілісності даних, передачі конфіденційної інформації каналами зв'язку. Математичні інструменти в криптографії відіграють важливу роль для створення шифрів та секретних кодів захисту. Розвиток сучасних технологій дає поштовх для розвитку нових розділів сучасної криптографії, з широким застосуванням математичних методів та моделей.

Список використаних джерел

1. Іванов М. С. Математичні методи в криптографії. Київ : Наукова думка, 2022. 240 с.
2. Кобліц Н. Курс криптографії : основи теорії чисел та алгоритми шифрування. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2021. 312 с.
3. Математичні методи в криптографії та захисті інформації / за ред. П. І. Лизуна. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 198 с.
4. Introduction to Modern Cryptography. Boca Raton : CRC Press, 2020. 603 p.
5. Elliptic Curves: Number Theory and Cryptography. 2nd ed. Boca Raton : CRC Press, 2008. 513 p.
6. Understanding Cryptography: A Textbook for Students and Practitioners. Berlin : Springer, 2010. 372 p.

СЕКЦІЯ «ЕКОЛОГІЯ ТА ПРИРОДООХОРОННІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Демчук Людмила, кандидат пед. наук, доцент, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Нонік Людмила, доктор філософії з екології, доцент, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

Войналович Ірина, асистент кафедри екології та природоохоронних технологій, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир

ВІДНОВЛЕННЯ ЛІСОВИХ ЛАНДШАФТІВ ПІСЛЯ ТЕХНОГЕННИХ КАТАСТРОФ ТА БОЙОВИХ ДІЙ

Відновлення лісових екосистем після техногенних катастроф та бойових дій є однією з найбільш критичних екологічних проблем сучасності. Військові конфлікти ХХІ століття, зокрема на території України, призвели до безпрецедентного масштабу деградації лісів: від фізичного знищення деревостанів обстрілами до хімічного забруднення ґрунтів продуктами детонації та паливно-мастильними матеріалами. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розробки стратегій швидкої ревіталізації територій, які втратили здатність до природного самовідновлення через глибоку трансформацію біогеоценозів.

Крім безпосереднього екологічного збитку, деградація лісів провокує ланцюгову реакцію негативних наслідків: ерозію ґрунтів, порушення

гідрологічного режиму регіонів та втрату біорізноманіття. У контексті глобальних кліматичних змін збереження лісового фонду є ключовим фактором декарбонізації. Тому розробка науково обґрунтованих методів фітореMediaції та рекультивації техногенно порушених ландшафтів стає питанням національної безпеки та сталого розвитку, що вимагає залучення інноваційних технологій моніторингу та біотехнологій.

Науковий інтерес до цієї теми також підігривається необхідністю адаптації лісівничих практик до умов «пірогенного та механічного стресу». Традиційні методи лісорозведення часто виявляються неефективними на землях, забруднених важкими металами та залишками вибухових речовин. Дослідження механізмів адаптації аборигенних видів рослин та використання мікробіологічних препаратів для прискорення ґрунтоутворення дозволяє створити нові моделі сталого лісокористування, які будуть стійкими до майбутніх антропогенних та кліматичних викликів.

Протягом 2022–2026 років фокус наукових досліджень змістився від загального опису збитків до детального вивчення хімічного впливу війни на лісові екосистеми. Як зазначають Herasymchuk et al. [1], бойові дії спричиняють специфічне «мілітарне забруднення», де концентрації сірки, міді та свинцю в місцях вибухів перевищують фонові показники в десятки разів, що гальмує ріст сіянців основних лісоутворюючих порід. Ці дані підтверджуються роботами Smith & Walker [2], які на прикладі конфліктів у Східній Європі довели, що пірогенна трансформація лісової підстилки змінює мікробіом ґрунту на десятиліття, вимагаючи штучного внесення мікоризних грибів для відновлення лісу. Розвиток дистанційних методів зондування Землі (ДЗЗ) став проривним напрямом у літературі останніх років. Vasiliev et al. [3] у своїх дослідженнях демонструють ефективність використання мультиспектральних знімків із супутників Sentinel для картування пошкоджених лісових масивів у реальному часі. Автори

наголошують, що штучний інтелект тепер дозволяє з точністю до 92 % розрізняти пошкодження, спричинені пожежами, від пошкоджень, завданих безпосередньо механічними ударами снарядів, що є критично важливим для пріоритетизації ділянок відновлення.

Питання фіторемедіації та використання акумуляторів важких металів активно висвітлюється в працях Chen & Kowalski [4]. Вони стверджують, що висаджування певних видів *Salix* та *Populus* на територіях колишніх бойових дій дозволяє за 5-7 років знизити рівень рухомих форм металів у верхньому шарі ґрунту до безпечних значень. Це створює підґрунтя для подальшого відновлення цільових видів, таких як *Pinus sylvestris* або *Quercus robur*, які є більш чутливими до токсичності ґрунтів у ранньому віці.

Економічні аспекти та юридичні рамки відновлення лісів розглядаються в оглядах Miller et al. [5]. Дослідники підкреслюють, що вартість відновлення одного гектара лісу, пошкодженого війною, у 3-4 рази вища за стандартне лісовідновлення через необхідність розмінування та специфічної підготовки ґрунту. Літературні джерела цього періоду все частіше апелюють до концепції «Nature-based Solutions» (природних рішень), де акцент робиться не лише на кількості висаджених дерев, а на відновленні екосистемних послуг, включаючи очищення води та депонування вуглецю.

У цій науковій праці автори [7] розглядають комплекс проблем, пов'язаних із відновленням лісових екосистем, що зазнали руйнівного впливу внаслідок війни та пожеж.

Публікації Bondarenko & Schmidt [6] присвячені генетичній стійкості лісових культур. Учені довели, що використання садивного матеріалу із закритим кореневим системою, вирощеного в контрольованих умовах з додаванням антистресових адаптогенів, підвищує приживлюваність на дегрованих землях на 40%. Це свідчить про перехід від екстенсивних

методів лісовідновлення до високотехнологічних біоінженерних підходів, що стає золотим стандартом у постконфліктній екології.

Автори трактують проблему військового екоциду не лише як катастрофу, а як об'єкт для активного наукового та інженерного втручання та зосереджена на практичних рішеннях для відродження лісів, що постраждали від війни та пожеж (пірогенних факторів) [8].

Демчук Л. І. та ін. пропонують відійти від традиційних методів лісівництва на користь технологічного переозброєння галузі. Вони трактують відновлення лісів Житомирщини не просто як "посадку дерев", а як складний інженерно-технологічний процес, що має на меті швидку та ефективну рекультивацію територій, постраждалих від військового екоциду [9].

Лісові ландшафти в зонах конфліктів зазнають багатofакторного впливу. По-перше, це механічні пошкодження: прямі влучання снарядів знищують крони та стовбури, створюючи величезну кількість мертвої деревини, яка стає осередком розмноження шкідників (Herasymchuk et al., 2022). По-друге, вибухові хвилі ущільнюють ґрунт, порушуючи його аерацію та водопроникність.

Вибухові речовини (ТНТ, гексоген) та продукти їх розпаду є надзвичайно токсичними для ґрунтової мікрофлори. Вміст важких металів (Pb, Cu, Zn, Cd) у воронках перевищує ГДК у рази (табл. 1.).

Таблиця 1.

Порівняння рівнів забруднення ґрунту в лісових масивах до та після бойових дій (мг/кг)

Показник	Свинець (Pb)	Мідь (Cu)	Кадмій (Cd)	Сірка (S)
Фонове значення	12.5	8.2	3,2	45.0
Зона інтенсивних обстрілів	185.0	112.4	16.0	320.0
Перевищення (разів)	14.8	13.7	7.1	17,0

Згідно з дослідженнями Smith & Walker (2023), важкі метали блокують поглинання поживних речовин корінням, що призводить до хлорозу та передчасної загибелі молодих насаджень.

Для оцінки стану лісів у 2024–2026 роках активно застосовується індекс NDVI та його похідні. Використання дронів із лідарами (LiDAR) дозволяє створювати 3D-моделі пошкоджених ділянок, визначаючи точний обсяг біомаси, що підлягає видаленню. Vasiliev et al. (2024) вказують, що автоматизована ідентифікація виразок на поверхні ґрунту допомагає в плануванні розмінування. Процес відновлення починається з очищення ґрунту. Використання Hyperaccumulators (рослин-аккумуляторів) дозволяє вилучати токсини. Найбільш ефективними для лісових зон є верба кошикова та тополя чорна. Ці види не лише очищують ґрунт, а й створюють первинний затінок для більш вибагливих порід (Chen & Kowalski, 2024). Природне поновлення на згарищах та місцях обстрілів часто затримується через задерніння злаковими травами. Тому штучне лісорозведення із застосуванням контейнерних сіянців є обов'язковим. Використання гідрогелів та стимуляторів росту дозволяє саджанцям виживати в умовах порушеного водного режиму (Bondarenko & Schmidt, 2026).

Висновок. Відновлення лісових ландшафтів після техногенних та воєнних катастроф є комплексним процесом, що виходить за межі простого висаджування дерев. Сучасні дослідження 2022–2026 років демонструють, що ключем до успіху є інтегрований підхід, який поєднує детальну діагностику забруднення, використання біотехнологій для рекультивациі ґрунтів та застосування передових методів дистанційного зондування. Лісовідновлення в таких умовах потребує тривалого моніторингу та адаптивного управління, оскільки наслідки хімічного та фізичного впливу мають пролонгований характер.

Аналіз наукових праць підтверджує, що найбільшою загрозою для ревіталізації лісів є не лише прямі пошкодження, а й глибока деградація ґрунтових екосистем. Без відновлення мікробіологічної активності та очищення від важких металів створення стійких клімаксових лісів неможливе. Майбутні стратегії мають базуватися на принципах екосистемного підходу, де пріоритетом є не лише продуктивність деревини, а відновлення біорізноманіття та здатності лісу до саморегуляції. Успішне відновлення лісів потребує консолідації міжнародних зусиль та залучення значних інвестицій. Впровадження інноваційних рішень, таких як використання дронів-сівалок, генетично покращеного садивного матеріалу та методів «природного сприяння», дозволить скоротити час відновлення повноцінних ландшафтів. Це дослідження підкреслює, що відновлений ліс має стати не просто зеленим масивом, а стійким бар'єром проти екологічних криз майбутнього.

Список використаних джерел

1. Herasymchuk, O., et al. (2022). Impact of military actions on forest soil chemical composition in Eastern Europe. *Journal of Environmental Management*, 312, 114-128. DOI: 10.1016/j.jenvman.2022.114128
2. Smith, J. A., & Walker, L. R. (2023). Post-war forest successional dynamics: Challenges and solutions. *Ecology and Evolution*, 13(4), 9982. DOI: 10.1002/ece3.9982
3. Vasiliev, V., et al. (2024). Remote sensing and AI in monitoring post-technogenic forest landscapes. *Remote Sensing in Ecology and Conservation*, 10(2), 245-260. DOI: 10.1002/rse2.345
4. Chen, Y., & Kowalski, M. (2024). Phytoremediation potential of *Salix* species on explosive-contaminated lands. *International Journal of Phytoremediation*, 26(1), 45-59. DOI: 10.1080/15226514.2024.2301542

5. Miller, R., et al. (2025). The economics of ecosystem restoration after armed conflicts. *Nature Sustainability*, 8, 112-124. DOI: 10.1038/s41893-025-01456-w
6. Bondarenko, S., & Schmidt, K. (2026). Advanced nursery techniques for forest restoration in stressed environments. *Forest Ecology and Management*, 550, 121-138. DOI: 10.1016/j.foreco.2026.121345
7. Демчук Л.І., Пацева І.Г., Устименко В.І., Мельник-Шамрай В.В., Кагукіна А.М. Інженерно-технічні основи лісовідновлення на територіях, пошкоджених військовими діями та пірогенними факторами. *Moderní aspekty vědy: LXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie/ Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. str. 475. DOI: <https://doi.org/10.52058/62-2025>*
8. Демчук Л.І., Пацева І.Г., Алпатова О.М. Екологічний вплив бойових дій на деградацію ґрунтового покриву східних областей України. *Міждисциплінарні дослідження в галузі науки, інновацій та суспільного розвитку: колек.монографія. Вип.3. Прага, Чехія: Publishing house Education and Science s.r.o., 2026. 453 с. DOI: <https://doi.org/10.65237/3-2026-9>*
9. Демчук Л.І., Мельник-Шамрай В.В., Алпатова О.М. Технологічні інновації у лісовідновленні після бойових дій на Житомирщині. *Cross-disciplinary studies in science, innovation and social development: monograph. V. 5. Prague: Publishing house Education and Science s.r.o., 2026. 391 p. DOI: <https://doi.org/10.65237/5-2026-10>*

СЕКЦІЯ «ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ»

Соболева Ганна Григорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕКОНОМІКИ МІСТА

Сучасне становище потребує не лише визначення єдиних організаційних і фінансових інструментів з боку державної політики, а й індивідуального підходу до соціально-економічного розвитку міста. Дослідження теоретичних питань стратегічного управління розвитком економіки міста, має велике значення.

Для аналітичної оцінки організаційної раціональності структурованої та взаємоузгодженої організаційної системи управління розвитком економіки міста пропонується використовувати функціональну модель оцінки якості системи управління, що орієнтована на оцінку програм соціально-економічного розвитку територій [1].

Наукові дослідження в даній сфері налічують значну кількість робіт цілого ряду вітчизняних та закордонних вчених: В.Н.Амітана, О.І.Амоші, А.Є.Ачкасова, В.М.Бабаєва, П.Т.Бубенка, З.С.Варналія, В.П.Решетило, Л.М.Шутенка, та ін.

Необхідно визначити інтегральну оцінку організаційного забезпечення системи управління економіки міста, яка вказує на рівень достатності і ефективності реалізації організаційного механізму стратегічного управління економічним розвитком. Основними показниками моніторингу

управлінської діяльності є індекси організації управління розвитком міст за основними функціональними ознаками управлінського процесу [2].

Однак, визначення певного рівня ефективності побудови і функціонування структурованої і взаємоузгодженої організаційної структури управління містом не дає відповіді на питання що в подальшому робити. Необхідним є формування інструментарію, який дозволить визначати основні, першочергові напрями удосконалення організаційного механізму формування і реалізації стратегії розвитку міст. Отже, доцільним є визначення напрямів удосконалення існуючої організаційної структури міського управління, а саме обґрунтування пріоритетних сфер, які потребують швидкого втручання. Цей процес також має враховувати точки зору всіх суб'єктів місцевого розвитку, отже, потребує поєднання результатів оцінок населення та осіб, що приймають рішення в місті і мають певний вплив на перебіг процесів місцевого розвитку [3].

Отже, виділяємо дві укрупнені групи суб'єктів місцевого розвитку на основі визначення ступеню можливого їхнього втручання в процеси стратегічного управління розвитком міста:

- особи, що приймають рішення в місті і мають певний вплив на перебіг процесів регіонального розвитку (ОПР) – представники місцевих органів влади, впливові науковці і підприємці, представники територіальної громади тощо;

- населення, що мешкає в місті.

В залежності від їх думок щодо місцевих процесів, від їх поглядів і оцінок якості місцевого управління слід формувати і обирати основні напрями поліпшення даної системи. Таким чином, пропонується визначення двох показників, які відповідають ставленню до місцевих процесів відповідних двох укрупнених груп суб'єктів місцевого розвитку:

- коефіцієнт адекватності управління;

- коефіцієнт узгодження в системі.

В залежності від розрахованого значення коефіцієнту адекватності управління можна робити висновок про сприйняття громадськістю управлінських рішень, які прийнято і реалізуються органами влади.

Таким чином, з метою оцінки ефективності організаційного забезпечення реалізації стратегії місцевого розвитку запропоновано інструментарій моніторингу місцевого розвитку, що полягає у визначенні критеріїв ефективності оргструктури управління місцевим розвитком, розробці матриці організаційних пріоритетів управління розвитком економіки міста та системи індексів моніторингу організаційного забезпечення системи управління містом.

Список джерел:

1. Ордашевська І.В., Савельєв Л.А. Регіон, регіональна економіка: поняття, відносини, інтереси // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2008. – Вип. 183. – Т. II. – С. 391-400.
2. Осовська Г.В., Рижук С.М., Величук А.І. Проблеми соціально-економічного розвитку регіону: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2009. – 342 с.
3. Шершньова З.Є. Стратегічне управління: Підручник. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.

СЕКЦІЯ «ПСИХОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНА ТА ПРИКЛАДНА»

Чиркова Тетяна Ігорівна, кандидат психологічних наук, приватний психотерапевт, етнопсихолог, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ НА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ НА ПРИКЛАДІ ОБМЕЖЕНЬ COVID - 19 У СВІТОВОМУ МАСШТАБІ

Анотація. Дане наукове дослідження, представлене у статті в якості сучасного аналітично-статистичного розрізу із рекомендаційним компонентом факторів актуальної проблеми, яка набуває особливого значення останнім часом, при цьому не маючи підкріплення у вигляді хоча б певної кількості емпіричних досліджень та спостережень ні на вітчизняному, ні міжнародному просторі, виявляючи проблематику, що спостерігається серед сучасних, потенційно вразливих категорій громадян різних країн. У статті розглянуті дані практичного дослідження у вигляді певних особливостей та аналітичних, статистичних показників по розвитку і масштабу явища та притаманних поведінкових проявах. Проведено спостереження основних джерел віртуальних та офлайн видів комунікації та проблем досліджуваної категорії. Проаналізовано тенденційність сприйняття ризиків викликів нового часу на тлі сучасних подій у даної категорії представників українського та іноземного громадянства (іноземних держав) з точки зору організації та підтримки життєдіяльності. Детально проведено аналіз історично-соціальних та актуальних умов причин явища. Визначено специфіку даного виду проявів та поведінки у постраждалих від наслідків суспільних явищ. Надані основні показники досліджуваної транснаціональної категорії, яка належить до даного виду сприйняття у власному суспільному свідомому та підсвідомому. Запропоновано суспільне

відкрите обговорення з метою спостереження змін та явищ розвитку міжнаціональної глобальної психологічної підготовки та профілактики. Виведені основні властивості певного виду реалізації відношення до психологічної пост-реабілітації як комплексної системи та запропоноване подальше регулярне дослідження явища з точки зору підтримки захисних суспільних ролей, життєвих та особистісних функцій. Розписано, в чому саме полягає складність підтримання міжнародних систем допомоги у віртуальному дистанційному форматі сучасних викликів, його основні властивості. Підрезюмовано основні схеми та позиції формування резильєнтної поведінки для громадян, в першу чергу, з позиції особливостей проблем перебування в умовному потенційно стані загроз, особливу увагу надано особливостям «ковідного» часу та його впливу на формування принципово нового типу стосунків у суспільстві та певний зв'язок із показниками психологічної стабільності, що було виведено у процесі психологічного дослідження під час експерименту. Зроблено спроби підвищення інтересу до проведення експериментів у розвитку питання виникнення нових форм та типів поведінки з точки зору впливу на формування нового, в тому числі, віртуального та очного спілкування у сучасному світі, які останніми роками набувають все більшої актуальності, як наслідок подій, у соціально-мережевому та офлайн просторі. Активно введено спробу підтримувати на постійній основі профілактичний простір, який базується на аналізі та безпосередньо консультуванні, спрямованого на виявлення випадків психологічного дискомфорту або самореалізації в якості, наприклад, безпосередньо психологічного консультування та підтримки тих категорій вітчизняних та іноземних громадян, що вже мають питання та певні особливості, з приводу яких вони б хотіли проконсультуватися з психотерапевтом. Проведено роботу щодо систематизації теоретичних припущень та практичних експериментальних здобутків, які поступово

систематизувалися у дослідженні та знаходили практичне застосування, що призводило до своєчасного виявлення нового типу відношення до підготовки з профілактикою та сукупних причин психологічного характеру, проблем із визначенням необхідності у профілактиці та дослідженнях. Доведено необхідність подальших досліджень, що сприятиме допомозі сучасним психологам-консультантам працювати у психологічному контексті та допомагати зберігати психічне здоров'я та стабільність у сучасному, міжнародному просторі та глобальній площині.

Ключові слова: обставинна обумовленість, дистанційність, травмуюча комунікація населення, психічне розбалансування міжнародні безпекові відносини, передислокація у військовому часі, психологічне страхування, фармакологічний тренд, стереотипи, типовість, критичні чинники, розрізненість, відокремленість, гіперболізація.

Практика консультування останніх шести років часу повномасштабного вторгнення показує тенденцію до обумовлення поведінки громадян саме глобальними стресовими подіями та укладом життя. Високий відсоток (42%) іноземних громадян та 58% українських, які брали участь у дослідженні (інформація взята з регулярної вибірки при проведенні спеціальних консультативних психологічних та тренінгових заходів (та безпосередньо діагностичних з цієї теми) дає чітке розуміння про чітку кореляцію пост-ковідного травмування нового виду та характеру, де – нестабільність внутрішньої організації нашого життя має можливість стати більш травмуючим фактором, ніж воєнні події.

Але, також існують категорії іноземних громадян, які вимушені під тиском страху від «фарм-тренду» продовжувати практикувати дистанційність роботи та спостерігати наслідки, навіть без подій, які в Україні є визначально травмуючим фактором. Хоча 58% видали вищий

показник травмованості від проблем пандемії COVID-19, ніж від проблем воєнного часу.

Дані категорії є перспективно терапевтивні або вже є клієнтами професійної психологічної допомоги та потребують особливої уваги як ті, що потребують підтримки та потенційного спостереження-профілактики з метою запобігання фрустрації, якщо вони опиняться у глобальній стрес-ситуації, для того щоб мати психологічно перспективну динаміку та протистояти дезінформації, яка працює на рівні реальної глобальної повістки.

У експерименті взяли участь дві категорії громадян: Перша –іноземні громадяни, що вагаються у дійсній потребі їм такого виду тренінгу психологічної цивільної оборони – вибірка склала – 42 особи зі 100. (42%)

Друга категорія – українські громадяни, що знаходяться у реальній українській повістці та розуміють власні ризики, але більше травмовані за ступенем від наслідків саме пандемії – 58 осіб. (58%)

Загальна вибірка склала – 100 осіб.

Експериментальне консультування проводилося методом спостереження та наданням психологічних методик для покращення психоемоційного стану як індивідуально, так і в груповому спілкуванні (і це була переважна форма взаємодії).

І в тому, і в іншому випадку діяв один і той самий алгоритм спостереження. В обох випадках збереження станово-фонові психологічної форми резильєнтності має перейти у самоціль для кожного досліджуваного. Отже, пряма задача психолога повертати пацієнта з даним запитом «у точку цілі», спрямовану на свідоме формування фонові резильєнтності шляхом повноцінної психологічної організації життя, від якої буде побудовано подальший алгоритм дій із кожною людиною, у кризових випадках окремо.

Перспективою подальших досліджень є продовження проведення

соціально-орієнтованих лонгітюдних досліджень з метою розширення знань та розуміння першопричин та витоків явища нових видів та форм психологічної профілактичної комунікації, допомоги вразливим категоріям, допомога та поширення інформації для протидії психологічно-негативних явищ, які є загрозою існування для сучасного суспільства у викликах воєнного часу.

Висновки. Отже, сучасні дослідження психологічних наслідків пандемії COVID-19 демонструють комплексний, міждисциплінарний характер і охоплюють широкий спектр проблем — від індивідуального психічного здоров'я до глобальних соціально-психологічних трансформацій. Вони підтверджують необхідність культурно чутливих, соціально релевантних підходів до психологічної допомоги та підкреслюють важливість розвитку систем підтримки психічного здоров'я в умовах глобальних криз.

Література

1. Mukhtar S. Psychological impact of COVID-19 on mental health in Pakistan // *Journal of Psychology and Clinical Psychiatry*. 2020. Vol. 11, № 3. P. 123–130.
2. Qiu J., Shen B., Zhao M., Wang Z., Xie B., Xu Y. A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic // *General Psychiatry*. 2020. Vol. 33, № 2. P. 1–5.
3. Holmes E. A., O'Connor R. C., Perry V. H. et al. Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science // *The Lancet Psychiatry*. 2020. Vol. 7, № 6. P. 547–560.
4. Silver R. C., Holman E. A. Trajectories of mental health responses to the COVID-19 pandemic // *American Psychologist*. 2021. Vol. 76, № 3. P. 398–412.

5. Van Hoof E. Lockdown is the world's biggest psychological experiment // *World Psychiatry*. 2020. Vol. 19, № 2. P. 139–140.
6. Mamun M. A., Griffiths M. D. First COVID-19 suicide case in Bangladesh due to fear of COVID-19 and xenophobia // *Asian Journal of Psychiatry*. 2020. Vol. 51. Article 102073.
7. Asmundson G. J. G., Taylor S. Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV outbreak // *Journal of Anxiety Disorders*. 2020. Vol. 70. Article 102196.
8. Yamamoto Y., Uchiumi C., Suzuki N., Yoshimoto J., Murillo-Rodriguez E. The psychological impact of COVID-19 on different countries: Cross-cultural study // *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. Vol. 17, № 22. P. 1–12

References

1. Mukhtar, S. (2020). Psychological impact of COVID-19 on mental health in Pakistan. *Journal of Psychology and Clinical Psychiatry*, 11(3), 123–130 [in English].
2. Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z., Xie, B., Xu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic. *General Psychiatry*, 33(2), 1–5 [in English].
3. Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L. et al. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*, 7(6), 547–560 [in English].
4. Silver, R. C., Holman, E. A. (2021). Trajectories of mental health responses to the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 76(3), 398–412 [in English].
5. Van Hoof, E. (2020). Lockdown is the world's biggest psychological experiment. *World Psychiatry*, 19(2), 139–140 [in English].

6. Mamun, M. A., Griffiths, M. D. (2020). First COVID-19 suicide case in Bangladesh due to fear of COVID-19 and xenophobia: Possible suicide prevention strategies. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102073 [in English].

7. Asmundson, G. J. G., Taylor, S. (2020). Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV outbreak. *Journal of Anxiety Disorders*, 70, 102196 [in English].

8. Yamamoto, Y., Uchiumi, C., Suzuki, N., Yoshimoto, J., Murillo-Rodriguez, E. (2020). The psychological impact of COVID-19 on different countries: Cross-cultural study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(22), 1–12 [in English].

Дуткевич Тетяна Вікторівна, кандидат психологічних наук, професор, доцент Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Україна, м. Кам'янець-Подільський

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІКОВОЇ КРИЗИ

Постановка проблеми. Воєнний стан в Україні, впровадження цифрових технологій посприяли урізноманітненню конфліктів, які несуть за собою безліч негативних наслідків (поширення насильства, зниження академічної успішності, погіршення психофізичного стану, суїцидальні наміри підлітків тощо). Тому не випадково серед 10 ключових компетентностей учнів Нової Української Школи [с. 10-11] містяться соціальна та громадянська компетентності, тобто «усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів. Повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття». Очевидно, що для ефективного вирішення проблеми підліткових конфліктів необхідно виявити усі можливі умови й причини їх виникнення, в тому числі й їх психологічні чинники.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підлітковий вік традиційно трактується як період важковиховуваності дитини, яка виявляється в зовнішній конфліктності і складає деструктивну складову кризи [5]. Внутрішньо підлітки вони вже готові включитися в нові форми життя, але цьому перешкоджають зовнішні обставини, що утримують дитину в системі колишніх відносин. Почуття дорослості підлітка не знаходить своєї реалізації у системі відносин з дорослими, що призводить до

горезвісної важковиховуваності [3].

Витоком кризи є диференціація підлітками двох світів - старого і нового, розрізнення реальної і ідеальної форм поведінки. Дитині відкривається нова, ідеальна форма дорослої поведінки, що застосовується у системі старих стосунків. Ця суперечність і провокує складну невмотивовану поведінку підлітків, а конфлікт розглядається як необхідна умова розвитку в період кризи [1]. Особливості поведінки дитини в кризові періоди обумовлені спробою побудувати нову систему відносин [4].

Отже, джерелом конфліктів підлітків з дорослими в критичні періоди розвитку є суперечності між новими потребами, можливостями і здібностями дитини, представленими у так званій “ідеальній формі” дорослості і можливостями її реалізації в умовах “старої” соціальної ситуації розвитку. Віддзеркалюючи суперечності процесу соціалізації у міжособистісних відносинах, конфлікти є одним із засобів самоутвердження особи, формування її активної позиції у взаємодії з навколишнім світом і можуть бути визначені як конфлікти становлення, самоутвердження [6]. Таким чином, конфлікти підлітків – це не просто негативні явища в їхньому житті, це особливі, значущі ситуації спілкування, які виконують соціалізуючу функцію.

Метою повідомлення є висвітлення результатів дослідження зв'язку конфліктності підлітків із психологічними чинниками.

Виклад основного матеріалу. Діагностичне дослідження проведено у дев'ятих класах закладу загальної середньої освіти протягом 1-го семестру. Кількість досліджуваних становить 54 особи. Схильність підлітків до конфліктів діагностовано за допомогою тесту “Уникнення конфлікту”; для визначення психологічних чинників конфліктів застосовано методики визначення рівня задоволеності відносинами у класі; вивчення довільного самоконтролю; вимірювання імпульсивності.

Досліджувані учні розподілились на три групи за рівнем конфліктності, а саме: з вираженою тенденцією до конфліктності (24 %); з середньо вираженою тенденцією до конфліктності (61%); з низько вираженою тенденцією (15%). Кількісний розподіл учнів подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Рівень конфліктності учнів 9-х класів

	Тенденція до конфліктності		
	Виражена	Середньо виражена	Низько виражена
Кількість учнів	13	33	8
У %	24,2 %	61%	14,8%

Як бачимо, більшість підлітків мають високу і середню схильність до конфліктів (84,2%), що негативно позначається на їхньому розвитку і завдає чималого клопоту вчителям.

Наступним кроком нашої роботи було з'ясувати, які властивості характеру відзначають дітей з різною мірою конфліктності. Для цього ми діагностували рівень їх самоконтролю, імпульсивності, задоволеності відносинами у класі.

Взаємозв'язок конфліктності із самоконтролем та імпульсивністю ілюструє діаграма, з якої видно, що із самоконтролем існує обернено пропорційна залежність: чим нижче конфліктність, тим вище рівень самоконтролю. А із імпульсивністю залежність прямо пропорційна (рис. 1).

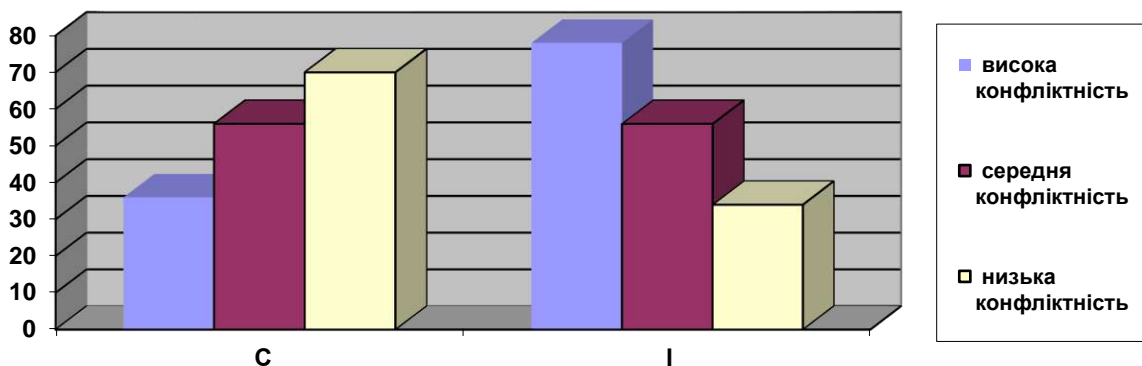

Рис. 1 – Зв'язок конфліктності підлітків із рівнем самоконтролю та імпульсивності

Умовні позначення: С – самоконтроль, І – імпульсивність.

Задоволеність відносинами в класі знаходиться в досить складній залежності із рівнем конфліктності підлітків. Найбільш задоволені відносинами в класі учні із середнім рівнем конфліктності. Середній рівень задоволеності виявлено у найменш конфліктних підлітків, що, можливо, пов'язано із наявністю у них прихованих конфліктів з товаришами або педагогами. Найнижчий рівень задоволеності відносинами спостерігається в учнів із високою конфліктністю.

Для підлітків з високою конфліктністю характерна висока імпульсивність, що виражається у нестриманості, певній агресивності, вибуховості, високій силі реакцій на все, що відбувається навколо них. Ці підлітки дуже емоційно реагують на зауваження вчителя, або вимоги з боку однокласників. Рівень їх успішності невисокий, вони роблять багато помилок у навчальних завданнях, але не прагнуть їх виправляти, вважаючи що до них вчитель ставиться несправедливо, вимагає дуже складного. Це свідчить також про зниження у них самоконтролю. Їх психічний стан нерівноважений, вони отримують негативні емоції від спілкування з вчителями та товаришами і потребують особливо виважених впливів

педагогів, додаткової виховної роботи по виправлення недоліків поведінки.

Для підлітків із середньою конфліктністю властива врівноваженість психіки, вони зацікавлені і позитивно ставляться до подій свого шкільного життя, правильно реагують на зауваження з боку вчителів – під їх впливом намагаються виправити помилки та поводитись відповідно до вимог. Їх більше всього в класі. Разом з тим вони можуть сперечатись, доводити свою правоту, коли вважають ставлення до себе несправедливим. Емоційність суперечок з їх участю знаходиться все одно під їх контролем, не спостерігається емоційних зривів, що буває із найбільш конфліктними учнями. Коли педагог спокійно їх вислуховує та пояснює свої вимоги, що спочатку викликали їх незгоду, то вони заспокоюються і виконують завдання належним чином. Успішність цих учнів середнього та високого рівнів.

Учні з низькою конфліктністю мають високі показники самоконтролю. Що дозволяє підліткам навіть з відносно високою імпульсивністю (наприклад 34 бали – так як і в деяких учнів із середньою конфліктністю) поводитись безконфліктно, завжди спокійно і виважено сприймати зауваження вчителя, ретельно ставитись до виконання навчальних завдань. Цих підлітків відзначає проте певна байдужість до справ класу і школи, що показує їх середній рівень задоволеності відносинами у класі. Якщо в них і виникає незадоволення, то вони не переходять до конфліктів, а переживають все “в собі”, що веде до виникнення внутрішніх конфліктів, а тому ці учні з низькою виразністю емоційних реакцій хоча і не завдають великого клопоту вчителям, але повинні постійно бути у полі їхньої уваги.

Висновки і перспективи. Встановлено, що значна частина підлітків мають підвищену схильність до конфліктів. В якості психологічних чинників на рівень конфліктності підлітків впливають показники їхнього

самоконтролю, імпульсивності, задоволеності відносинами у класі. Отримані результати будуть використані для проведення роботи з формування у підлітків стійкості до конфліктів.

Список використаних джерел

1. Гельбак А.М. Становлення підлітка в динамічно змінному суспільстві: науково-методичний посібник. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2014. 68 с.
2. Концепція нової української школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf>
3. Марценюк М.О. Особливості переживання криз і методи надання психологічної допомоги дітям у кризових ситуаціях. Проблеми сучасної психології, 2015. Вип. 30, С. 381-395.
4. Пасько К.М., Малайчук Т.В. Проблема підліткової кризи. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: мат-ли V наук.-практ.конф. Суми, 2019. С. 218-219.
5. Петренко Т.О., Острівна О.В. Психологічна допомога підліткам в конструктивному подоланні кризових ситуацій. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя: мат-ли V наук.-практ. конф. Суми, 2019. С.335-338.
6. Токарева Н.М., Шамне А.В., Макаренко Н.М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу. Монографія. Кривий Ріг, 2014. 312.с.

Шагай Андріана, студентка 4 курсу ОС «Бакалавр» спеціальності «Психологія», Національний університет «Одеська політехніка», м. Одеса

СТРАХ САМОВИРАЖЕННЯ ТА ЙОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СЕПАРАЦІЄЮ

Страх самовираження є поширеним бар'єром, що заважає людині відкрито проявляти свої думки, емоції та індивідуальність і водночас гальмує сепарацію та формування здатності приймати власні рішення. Особливо актуальною дана проблема є у молодіжному віці, коли активно формується самооцінка, образ власного «Я», цінності. Молодь часто є чутливою до соціального оцінювання, критики та неприйняття з боку соціуму, що може викликати невпевненість у собі, труднощі у спілкуванні та страх проявляти власну позицію щодо певної теми. Також на сьогоднішній день, значний вплив мають ще й соціальні мережі, де через них відбуваються соціальні порівняння, які посилюють залежність від оцінок оточення.

Психологічна сепарація є важливим процесом становлення автономії особистості, що сприяє розвитку самостійності, здатності приймати власні рішення та впевнено відстоювати власну думку, а натомість труднощі у формуванні незалежності можуть супроводжуватися високою потребою у схваленні, страхом критики та залежністю від думки батьків та інших людей.

Проблема страху самовираження та психологічної сепарації є важливою для дослідження, оскільки саме рівень автономії особистості може впливати на соціальну взаємодію та здатність людини вільно проявляти себе. А вивчення взаємозв'язку між страхом самовираження та психологічною сепарацією, може дозволити краще зрозуміти труднощі молоді та визначити ефективні рекомендації для психологічної підтримки, спрямованої на розвиток впевненості у собі, саморегуляції та відкритого самовираження.

Нами було проведено дослідження взаємозв'язку між страхом самовираження та сепарацією за допомогою психодіагностичних методик: «Методика вивчення психологічної сепарації. PSI» Дж. Хоффмана в адаптації А. О. Широкої, «Шкала самооцінки Розенберга», методика «Мотивація афіліації (МАФ)» А. Меграбяна в модифікації М. Ш. Магомед-Емінова та «Шкала оцінки соціальної тривожності SPIN». У дослідженні взяли участь 30 респондентів юнацького віку, з яких 24 особи жіночої статі та 6 чоловічої. Дослідження проводилося в онлайн-форматі за допомогою платформи Google Forms. Отримані результати показали, що для більшості респондентів характерний середній рівень самооцінки, низький рівень страху відкидання та прагнення до прийняття, а соціальна тривожність переважно була відсутня або мала легкий рівень прояву. Найбільш вираженими виявилися показники функціональної та емоційної незалежності.

Кореляційний аналіз виявив зворотні зв'язки між функціональною незалежністю та прагненням до прийняття, а також між конфліктною незалежністю та соціальною тривожністю. Отримані результати дослідження свідчать про те, що вищий рівень психологічної сепарації пов'язаний із зменшенням залежності від зовнішнього схвалення та зниженням рівня соціальної тривожності.

Підсумовуючи, можна зазначити, що формування самовираження молоді, відіграє важливу роль у психологічній сепарації, де розвиток психологічної автономії сприяє зниженню страху негативної оцінки, здатності відкрито проявляти власну індивідуальність, підвищенню впевненості та позитивного ставлення до себе.

Список використаних джерел

1. Бойко А. Сучасні підходи розуміння феномена самовираження особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2010. № 2 (14). С. 3-10.
2. Кучманіч І. Компоненти та етапи сепараційного процесу в дитячо-батьківських відносинах. *Наука і освіта*. 2024. №4. С. 51-55.

Тарасюк Ася Миколаївна, студентка 4 курсу спеціальності «Психологія», Поліський національний університет, м. Житомир

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Сучасний світ характеризується надзвичайно високим темпом життя, безперервним інформаційним потоком та соціальною нестабільністю, що висуває жорсткі вимоги до адаптаційних можливостей людини. У таких умовах здатність зберігати внутрішню стабільність стає ключовою умовою особистісного благополуччя. Особливої гостроти проблема стресостійкості набуває саме в юнацькому віці, який є сенситивним періодом для становлення самосвідомості, системи цінностей та професійного самовизначення. Молода людина постійно стикається з новими викликами, пов'язаними з навчальним навантаженням, необхідністю сепарації від батьків та пошуком свого місця в соціумі. Недостатній розвиток механізмів психологічного опору в цей час може призвести до глибокої дезадаптації, зниження когнітивної ефективності та розвитку психосоматичних розладів. Саме тому ґрунтовний теоретичний аналіз чинників, що впливають на формування стресостійкості молоді, є критично важливим для сучасної психологічної науки та практики.

Теоретичне підґрунтя дослідження стресу було закладено Гансом Сельє, який визначив цей феномен як неспецифічну відповідь організму на будь-яку пред'явлену йому вимогу. Важливо розуміти, що стрес не є суто негативним явищем, адже він забезпечує адаптацію до змін. Відповідно до класичної концепції, процес розвитку стресового стану проходить через три послідовні фази. Початкова стадія тривоги характеризується миттєвою мобілізацією захисних сил, коли організм готується до активної дії через складні біохімічні процеси та емоційне напруження. Якщо дію стресора не

припинено, настає стадія резистентності, під час якої особистість намагається підтримувати рівновагу, раціонально використовуючи наявні резерви для опору зовнішньому тиску. Однак у випадку тривалого або надмірно інтенсивного впливу ресурсний потенціал вичерпується, що призводить до стадії виснаження. На цьому етапі захисні механізми дають збій, що провокує розвиток патологічних станів як на фізичному, так і на психічному рівнях.

Сучасні наукові погляди доповнюють фізіологічний підхід когнітивними аспектами. Зокрема, у трансакційній моделі Р. Лазаруса та С. Фолкмана наголошується, що виникнення психологічного стресу зумовлене не самою подією, а тим, як людина її оцінює. Стрес виникає тоді, коли суб'єктивне сприйняття ситуації вказує на невідповідність між вимогами середовища та власними ресурсами індивіда. Таким чином, одна й та сама подія може стати руйнівним чинником для однієї людини та стимулом для розвитку іншої, залежно від її індивідуальної оцінки та попереднього досвіду.

Юнацький вік, що охоплює період від 15 до 21 року, виступає складним містком між підлітковою залежністю та зрілою автономністю. Цей етап супроводжується інтенсивним інтелектуальним розвитком, зокрема становленням теоретичного мислення та здатності до глибокої саморефлексії. Відповідно до теорії Е. Еріксона, центральною подією цього періоду є криза ідентичності, під час якої молода людина прагне сформувати цілісний образ власного «Я». Успішне вирішення цього завдання створює міцний внутрішній фундамент, тоді як плутанина ролей та невпевненість у майбутньому роблять юнаків надзвичайно вразливими до зовнішніх стресорів.

Особливе місце в житті юнацтва посідає соціальна сфера та потреба в інтимності. Намагання побудувати зрілі стосунки з оточенням, здобути

авторитет серед однолітків та знайти ідеальну професійну траєкторію часто створюють ситуації емоційного напруження. Нерівномірність розвитку різних структур особистості в цьому віці може спричиняти почуття внутрішньої тривоги, проте саме цей період є найбільш сприятливим для закладання стратегій конструктивного подолання труднощів. Усвідомлення власних емоцій та мотивацій у пізній юності дозволяє перетворити епізодичні реакції на стійку рису характеру — стресостійкість.

Стресостійкість не розглядається як вроджена і незмінна характеристика, а виступає динамічною властивістю, що активно розвивається під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Серед внутрішніх психологічних чинників особливу роль відіграє Я-концепція та рівень самооцінки. Юнаки з адекватною та стійкою самооцінкою значно краще справляються з критичними ситуаціями, оскільки вони мають чітке уявлення про свої сили та обмеження. Не менш важливим є локус контролю особистості, адже переконаність у тому, що результати життя залежать від власних зусиль, а не від зовнішніх обставин, спонукає молоду людину до активних дій замість пасивної тривоги. Також значний внесок у загальну стійкість робить рівень емоційного інтелекту, що дозволяє особистості вчасно розпізнавати ознаки стресу та застосовувати навички саморегуляції для відновлення психологічної рівноваги.

Зовнішній соціальний контекст виступає не менш вагомим джерелом формування стійкості. Найважливішим ресурсом тут є соціальна підтримка, що включає допомогу та емоційне прийняття з боку батьків, викладачів та друзів. Відчуття безпеки, яке дає стабільне середовище, дозволяє молодій людині швидше долати страх перед помилками та впевненіше експериментувати з новими моделями поведінки. Крім того, на розвиток стресостійкості позитивно впливає накопичений життєвий досвід успішного вирішення конфліктів та проблем. Кожна ситуація, з якої юнак чи юнка

вийшли переможцями, зміцнює їхній віру у власну ефективність, створюючи базу для адаптивних відповідей у майбутньому.

Успішність адаптації в юнацькому віці безпосередньо залежить від обраних копінг-стратегій, які представляють собою усвідомлені зусилля індивіда, спрямовані на подолання складних обставин. Найбільш конструктивним є проблемно-орієнтований копінг, що включає детальний аналіз ситуації, активне планування кроків та пошук необхідної інформації для усунення джерела напруження. Цей підхід не лише вирішує поточну проблему, а й підвищує самоповагу особистості. Інший шлях — емоційно-орієнтований копінг — зосереджується на регуляції власного внутрішнього стану за допомогою технік релаксації, переосмислення ситуації або пошуку емпатії. Він є незамінним у випадках, коли зовнішні обставини змінити неможливо.

Водночас у молодіжному середовищі часто спостерігається використання деструктивних стратегій, таких як уникнення проблем або втеча у фантазії. Тимчасове полегшення, яке дає прокрастинація або ігнорування труднощів, є оманливим, оскільки причина стресу залишається незмінною, а внутрішнє напруження поступово накопичується. Тому розвиток стресостійкості має передбачати перехід від пасивних форм реагування до активного опанування реальності. Важливим елементом цього процесу є психологічна освіта та спеціальні тренінгові програми, що допомагають юнакам освоювати техніки тайм-менеджменту, навички асертивної комунікації та методи емоційної саморегуляції.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що стресостійкість у юнацькому віці є інтегративною характеристикою, яка базується на складній взаємодії індивідуальних рис, когнітивної оцінки дійсності та соціальної підтримки. Формування цієї властивості в юності є запорукою не лише успішного подолання актуальних навчальних викликів, а

й майбутнього професійного та особистісного успіху. Розуміння механізмів становлення стресостійкості дає можливість розробляти ефективні стратегії психологічного супроводу молоді, допомагаючи їм перетворювати кризові ситуації на можливості для власного зростання та гармонійного розвитку в умовах мінливого сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Данилюк О. В. Психологічні чинники розвитку стресостійкості в юнацькому віці. Молодий вчений. 2016. № 4 (31). С. 392–395. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4022/3954>
2. Носова Н. В. Зовнішні психологічні чинники розвитку стресостійкості в юнацькому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2025. Вип. 69, ч. 1. С. 143–147. URL: http://habitus.od.ua/journals/2025/69-2025/part_1/35.pdf
3. Психологічний стрес: види, особливості та вплив на особистість : методичні рекомендації. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/2719>
4. Токарєва Н. М., Шамне А. В. Основи вікової психології : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг, 2013. 283 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/0564/1757/1/Вікова_психологія.pdf
5. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, Appraisal, and Coping. New York : Springer Publishing Company, 1984. 456 p. URL: https://books.google.com/books/about/Stress_Appraisal_and_Coping.html?hl=uk&id=i-ySQQuUpr8C
6. Шейко А. Вплив внутрішньоособистісних структур на рівень стресостійкості в юнацькому віці. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1120>

Янковець Вікторія Валеріївна, студентка 4 курсу спеціальності «Психологія», Поліський національний університет, м. Житомир

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТРИВОЖНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема тривожності серед молоді набуває особливої актуальності. Високий темп життя, постійний інформаційний потік, соціальна нестабільність, а також вплив кризових факторів, зокрема воєнного стану, створюють значне психологічне навантаження на особистість. У таких умовах молоді люди все частіше стикаються з емоційною напруженістю, невпевненістю у майбутньому, труднощами у прийнятті рішень, що безпосередньо пов'язано з підвищенням рівня тривожності [3]. Саме тому дослідження психологічних особливостей тривожності в юнацькому віці є важливим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки дозволяє краще зрозуміти механізми її формування та визначити шляхи психологічної підтримки молоді.

Юнацький вік, що охоплює період від 15 до 21 року, є важливим етапом становлення особистості, під час якого відбувається активне формування самосвідомості, системи цінностей, життєвих орієнтацій та професійного самовизначення [2]. У цей період молодь поступово переходить до самостійного життя, вчиться нести відповідальність за власні рішення та визначати своє місце в соціумі. Разом із цим зростає кількість ситуацій невизначеності, що викликають внутрішні сумніви, переживання та емоційне напруження. Внутрішні суперечності між власними бажаннями та соціальними очікуваннями, прагнення відповідати вимогам оточення та страх помилки можуть виступати потужними чинниками формування тривожності.

У психології важливо чітко розрізнити поняття «тривога» і «тривожність», адже вони відрізняються за своєю сутністю та психологічним змістом. Тривога є ситуативним емоційним станом, що виникає у відповідь на реальну або уявну загрозу та супроводжується внутрішнім напруженням, занепокоєнням і фізіологічними реакціями організму. Вона виконує адаптивну функцію, мобілізуючи ресурси для подолання труднощів. Натомість тривожність є більш стійкою особистісною характеристикою, яка проявляється у схильності до частого переживання тривоги навіть за відсутності об'єктивних причин [1]. Таким чином, тривога має тимчасовий характер, тоді як тривожність відображає індивідуальний стиль емоційного реагування людини.

Суттєвий внесок у дослідження тривожності зробив Ч. Спілбергер, який запропонував розрізнити ситуативну та особистісну тривожність. Ситуативна тривожність виникає у конкретних обставинах і залежить від зовнішніх факторів, наприклад під час іспитів або важливих подій, тоді як особистісна тривожність є більш стабільною характеристикою і визначає загальну схильність людини до переживання емоційного напруження [5]. Важливим також є внесок Г. Сельє, який у межах теорії стресу описав загальний адаптаційний синдром і показав, що тривале емоційне напруження проходить стадії тривоги, резистентності та виснаження. Це дозволяє зрозуміти, як хронічна тривожність може негативно впливати на психологічний і фізичний стан особистості. У свою чергу, когнітивний підхід Р. Лазаруса підкреслює, що інтенсивність тривожності залежить від суб'єктивної оцінки ситуації, тобто одна й та сама подія може викликати різні емоційні реакції залежно від особистісних особливостей і попереднього досвіду [6].

Юнацький вік характеризується інтенсивним розвитком мислення, здатності до рефлексії та формуванням цілісного образу «Я». Відповідно до

теорії Е. Еріксона, центральним завданням цього періоду є формування ідентичності. Якщо цей процес ускладнюється, виникає рольова невизначеність, яка супроводжується внутрішнім напруженням і підвищенням рівня тривожності. Молоді люди часто переживають щодо власного майбутнього, професійного вибору, стосунків із іншими, що створює додаткове емоційне навантаження.

Формування тривожності у юнацькому віці зумовлюється комплексом взаємопов'язаних чинників. Важливу роль відіграє сімейне середовище, адже емоційна підтримка, довіра та стабільність у родині сприяють зниженню тривожності, тоді як конфлікти, надмірний контроль або емоційна дистанція можуть її посилювати. Значущим внутрішнім чинником є рівень самооцінки: її зниження пов'язане з невпевненістю у власних силах, страхом помилки та залежністю від думки інших [4]. Такі особливості роблять особистість більш вразливою до тривожних переживань.

Не менш важливим є вплив соціального середовища. Навчальне навантаження, ситуації оцінювання, конкуренція, труднощі у міжособистісних стосунках можуть виступати джерелом постійного стресу. Особливо це проявляється у студентському середовищі, де високі вимоги поєднуються з необхідністю самостійності. Також суттєву роль відіграє рівень сформованості емоційної регуляції, оскільки недостатня здатність керувати власними емоціями призводить до накопичення внутрішнього напруження. Окремо варто зазначити вплив сучасних соціальних умов, зокрема нестабільності та воєнних подій, які підсилюють відчуття небезпеки та невизначеності.

У юнацькому віці тривожність може проявлятися у різних формах залежно від ситуації та індивідуальних особливостей. Вона може бути пов'язана зі страхом оцінювання з боку інших людей, виникати у навчальних ситуаціях або проявлятися як постійне внутрішнє хвилювання без чітко

визначеної причини. Різноманітність форм тривожності свідчить про її складний характер та необхідність комплексного підходу до її вивчення і подолання.

Отже, тривожність у юнацькому віці є складним багатофакторним психологічним явищем, що формується під впливом індивідуальних, соціальних і когнітивних чинників. Її дослідження має важливе значення для розуміння особливостей емоційного розвитку особистості та створення ефективних програм психологічної підтримки молоді. Розвиток навичок емоційної саморегуляції, формування адекватної самооцінки та забезпечення сприятливого соціального середовища можуть сприяти зниженню рівня тривожності та підвищенню психологічного благополуччя юнаків і дівчат.

Список використаних джерел

1. Максименко С. Д. Загальна психологія : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 272 с.
2. Савчин М. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2017. 384 с.
3. Дробот О. В. Психологічні особливості тривожності у студентської молоді. Психологія і суспільство. 2018. № 2. С. 45–52.
4. Гресько В. В. Взаємозв'язок самооцінки та тривожності у юнацькому віці. Психологічні перспективи. 2020. № 36. С. 78–85.
5. Spielberger C. D. *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory (STAI)*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press, 1983. 36 p.
6. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress, Appraisal, and Coping*. New York : Springer Publishing Company, 1984. 445 p.

СЕКЦІЯ «МЕДИЦИНА, ФАРМАЦІЯ ТА ВЕТЕРИНАРІЯ»

Шевченко В'ячеслав Олександрович, кандидат фармацевтичних наук, доцент, доцент закладу вищої освіти Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету Міністерства охорони здоров'я України, м. Харків, Україна

Сагайдак-Нікітюк Ріта Василівна, доктор фармацевтичних наук, професор, завідувачка кафедри, Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету Міністерства охорони здоров'я України, м. Харків, Україна

КОНЦЕПЦІЯ РОЗРОБКИ КОМБІНОВАНИХ ОРАЛЬНИХ РОЗЧИНІВ У ПОЛІЕТИЛЕНОВИХ АМПУЛАХ

Вступ. Оральні лікарські засоби, зокрема у вигляді розчинів, є досить поширеними лікарськими формами завдяки зручності та простоти використання, швидкості терапевтичного ефекту порівняно з твердими лікарськими препаратами, а в нашому випадку точністю дозування внаслідок використання однодозових поліетиленових ампул (юнідоза).

На відміну від багатодозової первинної упаковки для оральних розчинів, яка потребує комплектації додатковими дозуючими пристроями (мірний стакан або ложка), використання однодозових ампул, виготовлених з поліетилену марки Purell PE 3020 D низької щільності високого тиску за технологією BFS (Blow-Fill-Seal – «видування-наповнення-запаювання»), є найбільш зручним для споживання.

Мета та завдання. Метою дослідження була розроблення концепції фармацевтичної розробки нових комбінованих лікарських препаратів, які

можуть бути більш ефективними як з терапевтичної, так і з економічної точки зору у порівнянні з індивідуальними препаратами, в яких кожен активний фармацевтичний інгредієнт міститься окремо.

Методи дослідження. В ході досліджень проводився якісний і кількісний контроль зразків приготовлених комбінованих оральних розчинів в поліетиленових ампулах. Досліджувалися показники якості розчину фізико-хімічними методами згідно методик ДФУ.

Результати досліджень. Успішне вирішення кола завдань лікування захворювань можливе завдяки комбінуванню монопрепаратів, що сьогодні використовуються в медицині. Конкуренентоспроможність нових комбінованих лікарських препаратів визначається сукупністю властивостей, які вирізняють їх порівняно з аналогічними за дією монопрепаратів і викликана необхідністю відповідності їх вимогам практичної охорони здоров'я і запитами пацієнтів.

Розробка складу нових комбінованих лікарських препаратів для орального застосування базується на забезпеченні певних показників якості, які можуть виконувати не тільки основне призначення, але й забезпечувати стабільність і комфортність при застосуванні. У розрізі фармацевтичної розробки комбінованих оральних розчинів використовують діючі речовини, які добре вивчені, безпечні та ефективні. Їх комбінація заснована на можливості отримання стабільної лікарської форми при їх спільній присутності [1,2].

Створення оральних лікарських форм пов'язано з деякими труднощами, оскільки на шляху всмоктування у травному тракті препарат піддається впливу значної кількості факторів. Водночас оральні лікарські препарати вимагають в порівнянні з іншими лікарськими формами введення не тільки допоміжних речовин, що використовуються для стабілізації розчину, а й коригентів смаку і запаху, а в нашому випадку досягнення

стабільності та зберігання смакових властивостей у поліетиленових ампулах протягом регламентованого терміну зберігання.

Фармацевтична розробка комбінованого орального розчину проводиться в декілька етапів. На першому етапі здійснюється вивчення фізико-хімічних властивостей активних фармацевтичних інгредієнтів, можливість їх взаємодії, на підставі чого проводиться вибір допоміжних речовин з подальшою розробкою складу і технології приготування оральних лікарських препаратів, включаючи вивчення впливу первинної упаковки.

Для вибору кількісного складу активних фармацевтичних інгредієнтів у розроблюваному оральному розчині ґрунтуються на аналізі номенклатури лікарських препаратів, які містять обрані субстанції та використовуються орально у різних лікарських формах (сиropи, таблетки, капсули).

Після визначення основного складу комбінованого розчину з урахуванням введення допоміжних речовин для стабілізації активних фармацевтичних інгредієнтів, увага приділяється смаковим властивостям отриманого розчину. Для цього проводиться вибір необхідних корегентів, які здатні зменшити або усунути специфічний смак та запах активних субстанцій.

У фармацевтичній промисловості, в якості корегентів, широко застосовуються речовини, що мають солодкий смак, – підсолоджувачі, такі як сахароза, глюкоза, сахарин натрію та ін., що мають різні коефіцієнти солодкості. Для поліпшення смакових характеристик орального розчину застосовували ароматизатори.

Висновки. Запропонована концепція надає підхід до фармацевтичної розробки комбінованих оральних розчинів, а саме вибір активних фармацевтичних інгредієнтів, їх стабілізація при спільній присутності, органолептичні характеристики розчинів при зберіганні у поліетиленових ампулах.

Список використаних джерел

1. Fernández-García R., Prada M., Bolás-Fernández F., Ballesteros M. P., Serrano D. R. Pharm Oral Fixed-Dose Combination Pharmaceutical Products: Industrial Manufacturing Versus Personalized 3D Printing. *Res.* 2020. № 37 (7). P. 132. doi: 10.1007/s11095-020-02847-3.

2. Кука А. Д., Бевз О. В., Кобзар Н. П. Фармакопейні вимоги до оральних рідких лікарських засобів промислового та аптечного виготовлення. *Актуальні питання створення нових лікарських засобів : XXXI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів, м. Харків, 23–25 квіт. 2025 р. Харків, 2025. С. 92–93.*

СЕКЦІЯ «ПРАВО ТА ПОЛІТИКА»

Свинаренко Аліна Сергіївна, факультет слідчої та детективної діяльності, 03-24-02 група, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА СУКУПНІСТЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ (ЗЛОЧИНІВ) В УКРАЇНІ ТА США

Проблема призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень є однією з найбільш практично важливих у кримінальному праві, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням принципів справедливості, пропорційності та індивідуалізації покарання.

Формування сучасного «вигляду» призначення покарання в історичному контексті було розпочато в Кримінальному кодексі УРСР 1960 року, де з'явилася чітка структура, способи визначення остаточного покарання (поглинення, часткове або повне складання) стали чітко визначеними, що забезпечило єдиний підхід до правосуддя. Це було зумовлено потребою радянської влади в ефективному інструменті для покарання за економічні злочини та інші діяння, що загрожували державі. Встановлення жорстких правил за сукупністю (особливо сукупності вироків) дозволяло приєднувати невідбуті покарання та сумувати терміни.

У сучасних умовах особливого значення набуває порівняльно-правовий аналіз різних моделей кримінально-правового регулювання, зокрема України та США, які представляють різні правові системи — романо-германську (континентальну) та англо-американську.

Сукупність кримінальних правопорушень передбачає вчинення однією особою двох або більше кримінальних правопорушень, за які вона ще не була засуджена. Такий інститут забезпечує врахування множинності суспільно небезпечних діянь безпосередньо при визначенні остаточного покарання.

У різних правових системах сформувалися такі підходи, як змішаний, що в Україні являє собою комбінацію способів поглинення, повного та часткового складання покарань, та абсолютний (абсолютне складання покарань).

Так, ст.ст. 70, 72 Кримінального кодексу (далі – КК) України регулюють питання призначення покарання за сукупністю. Відповідно до ст. 70 КК України, суд спочатку призначає покарання за кожне кримінальне правопорушення окремо, а потім визначає остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, або повного чи часткового складання покарань. При цьому закріплена чітка межа остаточного покарання: за загальним правилом, воно обмежується санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК, яка передбачає більш суворе покарання. Як виняток, якщо хоча б одне із кримінальних правопорушень є умисним тяжким або особливо тяжким злочином, то остаточне покарання призначається у межах максимального строку, встановленого для даного виду покарання в Загальній КК [1]. Також передбачене одночасне застосування різновидних покарань, коли закон, виходячи з неможливості переведення таких видів покарань одне в інше, а отже, і їх складання, встановлює особливий порядок призначення їх за сукупністю кримінальних правопорушень [2, с. 208].

У США позбавлення волі може бути призначено на різні строки, причому через систему абсолютного складання покарання при сукупності злочинів ці строки в багато разів перевищують середню тривалість життя,

встановлюється можливість невизначених вироків [3, с. 127]. При цьому передбачено можливість паралельного (одночасного) та послідовного відбування покарань. При паралельному відбуванні покарань, покарання за різні злочини відбуваються одночасно і остаточним строком вважається найдовший із призначених строк, тоді як при послідовному — строки покарань додаються один до одного.

Такий підхід є зрозумілим з історичної точки зору, але, на нашу думку, не завжди відповідає zasadі відповідності покарання тяжкості вчиненого злочину.

Так, джерелами права США є судовий прецедент, законодавство, а також звичаєве право. При цьому воно перейняло правову доктрину і базу правових прецедентів, створених британськими судами. Таким чином, Велика Британія є «колискою» загального права, у тій чи іншій формі рецепійованого багатьма країнами [4, с. 9]. Таке запозичення мало історичне обґрунтування: на колоніальні землі, на яких в підсумку утворилися США як держава, було автоматично привнесено право держави-домініона. Кримінальне право цієї держави потребувало достатньої суворості санкцій, що пояснювалось недостатнім адміністративним контролем над територіями, в подальшому, проблема ускладнилася маргіналізацією суспільства після скасування рабовласництва. Це стало причиною переваги каральної функції над виправною, фактично, намагаючись побороти соціальні чинники злочинності кримінально-правовими методами.

За кожне злочинне діяння передбачене покарання певного виду та розміру, і злочинець має право отримати саме таке покарання, на яке він заслужив. Кримінальна відповідальність загалом і покарання зокрема виступають інструментами (засобами) відновлення соціальної справедливості як поєднання кари й осуду [5, с. 266]. За доктринальною концепцією «just deserts» американське кримінальне законодавство

встановлює справедливі санкції за вчинення злочинних діянь. Справедливість є абсолют, який має бути досягнутий незважаючи на будь-які перешкоди. Але допустимий строк (розмір) покарання певних видів в США, як уявляється, перевищує ступінь суспільної небезпечності відповідних злочинів. Наприклад, за законодавством штату Аляска згвалтування карається позбавленням волі на строк двадцять п'ять років, а в деяких випадках строк покарання може сягати дев'яносто дев'яти років, тобто фактично йдеться про довічне ув'язнення [6, с. 631]. Отже, може йтися про надлишковий характер кримінально-правових засобів охорони [7, с. 224].

Аналізуючи 18 Розділ Кодексу США 2023 року, а також Кодекс штату Вашингтон 2025 року, Розділ 9 – Злочини та покарання і Статути Флориди 2025 року, Розділ XLVII – Кримінальний процес та виправні установи, можливо дійти висновку щодо існування базового принципу суддівської дискреції: суд має право визначати, чи відбуватимуться кілька строків позбавлення волі одночасно (concurrent) чи послідовно (consecutive). Водночас це право обмежується законодавчими винятками та спеціальними правилами.

Так, наприклад, федеральне право США (18 U.S.C. § 3584) виходить із презумпції: якщо вироки призначені одночасно — вони виконуються одночасно, якщо в різний час — послідовно, якщо суд не постановить інакше. При цьому суд зобов'язаний враховувати загальні критерії призначення покарання (справедливість, тяжкість злочину, особа винного тощо). Усі строки для адміністративних цілей об'єднуються в один сукупний строк [8].

При цьому, право штату Флориди деталізує цю логіку залежно від процесуальної форми обвинувачення: злочини в межах одного обвинувального акту — за замовчуванням одночасні строки, різні акти —

послідовні. Водночас суд може відступити від цього правила. Закон прямо встановлює обов'язковість послідовних строків для окремих тяжких злочинів (зокрема вбивства та сексуального насильства), що обмежує дискрецію суду [9].

На відміну, закон штату Вашингтон є найбільш складним і структурованим: базове правило — одночасність вироків за «поточні» злочини, особливо якщо вони становлять єдину кримінальну поведінку. Послідовність застосовується як виняток — для тяжких насильницьких злочинів, окремих категорій правопорушень або при повторності (наприклад, злочин під час відбування покарання). Також детально регулюється порядок обчислення строків і їх взаємодія (наприклад, обмеження загального строку нагляду) [10].

З огляду на висвітлене, вважаємо, що українська система призначення покарань, в порівнянні із системою призначення покарань США, більше відповідає принципу справедливості покарання і пропорційності його призначення вчиненому діянню, є більш формалізованою, що забезпечує дотримання принципу законності в діяльності правозастосовних органів. Разом із тим, окремі аспекти зарубіжного досвіду можуть бути використані у процесі подальшого вдосконалення закону про кримінальну відповідальність, наприклад, коли є потреба в посиленні відповідальності за ті чи інші види найбільш небезпечних кримінальних правопорушень.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.05.2026).

2. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання : монографія / за заг. ред. В. І. Тютюгіна. Харків :

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research. Proceedings of International Scientific and Practical Conference. May 14.2026 in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)

«Фінн», 2008. 336 с. URL:

<https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5bf24dcd-6d00-4241-b4dc-210a6f0024ff/content> (дата звернення: 05.05.2026).

3. Жмур Ю. М. Характеристика кримінального права США. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: «Економіка і право»*. 2016. Вип. 31. С.123–128. URL: <https://www.chasopys.law.npu.kiev.ua/archive/31/22.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).

4. Кримінальне право України і Англії: порівняльний аналіз (окремі питання Загальної частини) : конспект лекцій / уклад.: М. І. Панов, С. О. Харитонов, Ю. П. Дзюба та ін. 2-ге електрон. вид., перероб. та допов. Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 144 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/KPUAPA.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

5. Орбець К. Аксіологічне обґрунтування кримінальної відповідальності. *Věda a perspektivy*. 2022. № 6(13). С. 259-271. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-6\(13\)-259-271](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-6(13)-259-271). URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/1814/1811> (дата звернення: 05.05.2026).

6. Полянський Є. Ю. Парадигма кримінального покарання в праві США. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 630-633. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/150>. URL: https://lsej.org.ua/2_2023/150.pdf (дата звернення: 05.05.2026).

7. Орбець К. Аксіологічний підхід у кримінальному праві: зміст та значення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 222–226. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/12/42.pdf> (дата звернення: 05.05.2026).

8. 2023 U.S. Code. Title 18 - Crimes and Criminal Procedure, Part II - Criminal Procedure, Chapter 227 – Sentences, Subchapter D – Imprisonment, Sec.

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research. Proceedings of International Scientific and Practical Conference. May 14.2026 in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)

3584 - Multiple sentences of imprisonment. URL: <https://law.justia.com/codes/us/title-18/part-ii/chapter-227/subchapter-d/sec-3584/> (дата звернення: 05.05.2026).

9. 2025 Florida Statutes. Title XLVII - Criminal Procedure and Corrections, Chapter 921 – Sentence, 921.16 - When Sentences to Be Concurrent and When Consecutive. URL: <https://law.justia.com/codes/florida/title-xlvii/chapter-921/section-921-16/> (дата звернення: 05.05.2026).

10. 2025 Revised Code of Washington. Title 9 - Crimes and Punishments, Chapter 9.94A - Sentencing Reform Act of 1981, 9.94A.589 - Consecutive or concurrent sentences. URL: <https://law.justia.com/codes/washington/title-9/chapter-9-94a/section-9-94a-589/> (дата звернення: 05.05.2026).

Лапіна Юлія Дмитрівна, факультет слідчої та детективної діяльності,
група 03-24-04, Національний юридичний університет імені Ярослава
Мудрого, Харків

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Серед багатьох форм порушення фундаментальних прав людини, що істотно погіршують фізичний, психологічний та соціальний стан потерпілих, однією з найпоширеніших є домашнє насильство. Наразі ця проблема залишається актуальною через підвищення числа інцидентів та потребі модернізації кримінально-правових механізмів боротьби з такими діяннями [1, с. 357].

Регулювання боротьби з домашнім насильством реалізується за допомогою як загальних нормативно-правових актів, а саме Конституції України та Кримінального кодексу України (далі – КК України), так і спеціальних – Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Закон встановлює організаційно-правові засади державної політики у даній сфері, орієнтовані на забезпечення захисту прав та законних інтересів громадян, що стали жертвами домашнього насильства. Відповідно до нього домашнє насильство знаходить вияв у таких формах, як економічна, фізична, сексуальна та психологічна. Економічне насильство передбачає різноманітні умисні правопорушення економічного характеру, фізичне – заподіяння тілесних ушкоджень, побоїв та будь-які інші насильницькі дії, сексуальне – правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її

присутності, психологічне – приниження, погрози, переслідування, а також інші дії, що усяким чином шкодять психічному здоров'ю [2].

Ст. 126-1 КК України передбачена кримінальна відповідальність за домашнє насильство, яка була зумовлена ратифікацією Стамбульської конвенції. Однак перешкодою реалізації даної норми є потреба доказування ознаки «систематичності». Іншими словами, обов'язково має бути регулярне вчинення актів насильства, що створює перешкоди щодо притягнення правопорушника до кримінальної відповідальності [1, с. 357]. Закріплення ознаки систематичності, на нашу думку, є досить спірним, адже, як показує аналіз КК України, за зовнішнім проявом для насильства достатньо одного акту поведінки, тоді як систематичне та (або) тривале вчинення діянь більшою мірою притаманне жорстокості (жорсткому поводженню) [3, с. 295].

Також істотною є проблема диференціації домашнього насильства та інших кримінальних правопорушень. Наприклад, проблематично визначити критерії поділу, зазначені в ст. 126-1 КК України, від правопорушень, закріплених статтями 125 (умисне легке тілесне ушкодження) та 126 (побої і мордування) КК України. Правознавці також акцентують увагу на дефектах моделі криміналізації домашнього насильства. Поширеною є помилкова думка, що домашнє насильство регулюється тільки ст. 126-1 КК України, але на практиці варіанти проявів даного насильства кваліфікуються і за іншими статтями Особливої частини КК України [4, с. 7]. Так, відповідальність за сексуальне насильство законодавець встановив у ст. 153 КК України, а за наявності звалтування, що є різновидом сексуального насильства, – за ст. 152 КК [5, с. 73].

Невід'ємною складовою процесу кваліфікації кримінальних правопорушень є відмежування кримінальних правопорушень від актів поведінки, що не є кримінально протиправними [6, с. 127; 7, с. 45]. Щодо

діянь, які пов'язані з домашнім насильством, у деяких випадках з'являються проблеми у відмежуванні кримінально караного діяння від адміністративного правопорушення, закріпленого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, що може мати як наслідок неправильне правозастосування [4, с. 9].

Проаналізувавши міжнародний досвід інших держав, можна дійти висновку, що наявні декілька різних шляхів до криміналізації домашнього насильства. До прикладу, у Франції, Польщі та Іспанії діють окремі склади злочинів, що поширюються на різноманітні форми насильства, в той час у Австрії, Канаді, США подібні діяння кваліфікуються за загальними нормами про насильницькі злочини, але зважаючи на особливий статус потерпілого [1, с. 357].

З усього вищесказаного, раціонально встановити ключові напрямки поліпшення кримінально-правової заборони домашнього насильства. По-перше, варто чітко роз'яснити (на доктринальному рівні, у правових позиціях вищих судових інстанцій) критерії диференціації домашнього насильства та суміжних кримінальних правопорушень. По-друге, у правозастосовній практиці звернути увагу на доказування ознаки «систематичності». По-третє, доцільно враховувати міжнародний досвід для того, щоб покращити дієвість кримінально-правового захисту потерпілих, більш повною мірою сприяти відновленню справедливості.

Отже, кримінально-правова боротьба з домашнім насильством в нашій країні все ще перебуває в процесі розвитку та має потребу подальшої модернізації. Практика застосування норм КК України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» демонструє кілька недоліків, що слід усунути через оптимізацію законодавства та уніфікацію судової практики.

Список використаних джерел

1. Чайка Р. А. Кримінально-правове регулювання протидії домашнього насильства: національний досвід та міжнародні підход. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2025. Вип. 87. Ч. 3. С. 356–358. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.54>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 29.04.2026).
3. Оробець К. М. Співвідношення понять «жорстокість» і «насильство» за Кримінальним кодексом України. *Modern engineering and innovative technologies.* 2025. № 42-04. С. 291-297. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2025-42-04-032>. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit42-04-032/10028> (дата звернення: 29.04.2026).
4. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. *Форум права.* 2019. № 55(2). С. 6–14. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.2635559>.
5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.
6. Оробець К. М. Кваліфікація кримінальних правопорушень: проблема визначення та методологічні аспекти дослідження. *Правова держава.* 2021. № 44. 2021. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.44.245088>. URL: <https://pd.onu.edu.ua/article/view/245088/247200> (дата звернення: 29.04.2026).
7. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.

СЕКЦІЯ «МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ ТА РЕКЛАМА»

Котельникова Юлія Миколаївна, к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

Янчинська Алевтина Всеволодівна, здобувач вищої освіти, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК ЧИННИК СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний етап розвитку підприємств характеризується переходом від конкуренції товарів і цін до конкуренції ціннісних пропозицій, клієнтського досвіду, швидкості реакції на зміни попиту та здатності підприємства підтримувати довгострокові відносини зі споживачами. За таких умов маркетинг перестає виконувати лише функцію просування продукції і дедалі більше набуває статусу стратегічної управлінської системи, що поєднує дослідження ринку, формування споживчої цінності, аналітику даних, персоналізовані комунікації, сервісну взаємодію та управління репутацією.

Актуальність дослідження зумовлюється тим, що для значної кількості підприємств клієнтоорієнтованість залишається переважно декларативною категорією. У практичній діяльності вона часто ототожнюється з ввічливим обслуговуванням, програмами лояльності або CRM-системами, тоді як її стратегічний потенціал полягає у значно ширшому впливі на бізнес-модель підприємства. Йдеться про здатність підприємства системно виявляти поточні й латентні потреби клієнтів, трансформувати їх у продуктово-

сервісні рішення, формувати довіру, підвищувати рівень повторних покупок, зменшувати витрати на залучення нових клієнтів і забезпечувати стабільність доходів у довгостроковій перспективі.

Світові дослідження підтверджують зростання ролі клієнтського досвіду як економічного чинника. Зокрема, у дослідженні PwC зазначено, що 73% споживачів розглядають клієнтський досвід як важливий чинник ухвалення рішення про купівлю, 43% готові платити більше за зручність, а 42% – за дружній і привітний досвід взаємодії [1]. Salesforce фіксує, що 80% клієнтів вважають досвід, який надає компанія, таким самим важливим, як її товари й послуги; водночас 79% очікують узгоджених взаємодій між підрозділами, а 56% часто змушені повторно пояснювати одну й ту саму інформацію різним представникам компанії [2]. Це означає, що стратегічний розвиток підприємства дедалі більше залежить не лише від якості продукту, а й від організаційної здатності створювати безперервний, персоналізований і довірчий досвід взаємодії.

Проблема набуває особливої значущості в умовах цифрової трансформації. З одного боку, цифрові інструменти відкривають підприємствам можливості для глибшого розуміння клієнта, мікросегментації, прогнозування поведінки, автоматизації комунікацій і персоналізації пропозицій. З іншого боку, зростає чутливість споживачів до питань приватності, етичного використання даних і прозорості алгоритмічних рішень. Qualtrics у звіті про споживчі тренди 2025 року зазначає, що лише 26% споживачів довіряють організаціям відповідально використовувати штучний інтелект, тоді як 64% надають перевагу компаніям, які адаптують досвід до їхніх конкретних потреб [3]. Отже, клієнтоорієнтований маркетинг має поєднувати персоналізацію з довірою, технологічність із людяністю, аналітичність із етичністю.

Клієнтоорієнтований маркетинг доцільно розглядати як інтегровану

систему управлінських принципів, процесів, інструментів і показників, спрямованих на виявлення, створення, комунікацію та доставку цінності клієнтам з метою забезпечення довгострокового розвитку підприємства. На відміну від традиційного збутового підходу, який акцентує увагу на реалізації вже створеного продукту, клієнтоорієнтований маркетинг починається з дослідження клієнтських потреб і завершується не актом продажу, а формуванням стійких відносин, повторних покупок, рекомендацій і взаємної довіри.

У стратегічному контексті клієнтоорієнтований маркетинг виконує кілька взаємопов'язаних функцій. Він виступає джерелом ринкової інформації, необхідної для стратегічного планування, забезпечує адаптацію ціннісної пропозиції до потреб різних сегментів клієнтів і формує основу для диференціації підприємства не лише через продукт, а й через досвід взаємодії. Крім того, клієнтоорієнтований маркетинг створює передумови для інновацій, оскільки аналіз клієнтських проблем і незадоволених потреб стає важливим джерелом нових продуктів, сервісів і бізнес-моделей. Водночас він сприяє економічній стабільності підприємства завдяки підвищенню рівня утримання клієнтів і зниженню залежності від постійного залучення нових покупців.

Клієнтоорієнтований маркетинг як чинник стратегічного розвитку підприємства включає такі взаємопов'язані компоненти:

1. Аналітика клієнтських потреб. Підприємство має системно збирати дані про поведінку клієнтів, їхні очікування, бар'єри купівлі, причини незадоволеності, структуру повторних покупок і рівень готовності рекомендувати бренд.

2. Сегментація та персоналізація. Сучасний клієнт очікує не лише якісного продукту, а й релевантної пропозиції. McKinsey підкреслює, що персоналізація стає очікуваним стандартом взаємодії, а не додатковою

перевагою [4].

3. Омніканальна взаємодія. Підприємство має забезпечити логічну єдність фізичних, цифрових і соціальних каналів комунікації. Клієнт не повинен відчувати розриву між сайтом, мобільним застосунком, соціальними мережами, контакт-центром і офлайн-точкою продажу.

4. Управління клієнтським досвідом. Йдеться про системне проєктування клієнтського шляху, виявлення «більових точок», зниження зусиль клієнта та підвищення емоційної якості взаємодії.

5. Формування довіри. У цифровому середовищі довіра стає стратегічним активом. Вона залежить від прозорості комунікації, якості виконання обіцянок, захисту персональних даних, етичного використання AI та справедливості сервісних рішень.

6. Інноваційність. Клієнтоорієнтований маркетинг стимулює підприємство до розроблення нових продуктів, сервісів, форматів взаємодії та моделей монетизації.

7. Система вимірювання результативності. Без показників клієнтоорієнтованість залишається декларативною. Необхідно поєднувати фінансові, поведінкові, сервісні та репутаційні індикатори.

У цифровому середовищі клієнтоорієнтований маркетинг дедалі більше залежить від даних. Підприємства використовують CRM-системи, CDP-платформи, вебаналітику, соціальне слухання, чат-боти, системи рекомендацій, маркетингову автоматизацію та AI-інструменти. Adobe наголошує, що персоналізація, генеративний AI та уніфіковані дані є ключовими пріоритетами для організацій, які прагнуть забезпечити винятковий цифровий клієнтський досвід; водночас компаніям потрібні прозорість, захист даних і ціннісна корисність взаємодії [5]. Однак персоналізація має подвійний характер. З одного боку, вона підвищує релевантність пропозиції, зменшує інформаційне перевантаження клієнта та

сприяє зростанню конверсії. З іншого боку, надмірне або непрозоре використання даних може викликати недовіру. Qualtrics звертає увагу на суперечність сучасного споживача: клієнти хочуть персоналізованого досвіду, але не завжди готові надавати дані, необхідні для такої персоналізації; лише 27% споживачів комфортно ставляться до використання організаціями неініційованих ними даних для персоналізації [6].

Отже, стратегічно ефективний клієнтоорієнтований маркетинг має будуватися на принципі «довірчої персоналізації». Його зміст полягає в тому, що клієнт повинен розуміти, які дані збирає підприємство, з якою метою вони використовуються, яку користь він отримує від персоналізації та як може контролювати власну інформацію. У цьому контексті довіра стає не моральною абстракцією, а економічним активом, який впливає на готовність клієнта продовжувати взаємодію з підприємством.

Для того щоб клієнтоорієнтований маркетинг став реальним чинником стратегічного розвитку, підприємство має перейти від інтуїтивного оцінювання до системи показників. Система оцінювання клієнтоорієнтованого маркетингу підприємства має охоплювати кілька взаємопов'язаних блоків показників, які відображають не лише поточну ефективність маркетингової діяльності, а й її стратегічний вплив на розвиток підприємства. До таких блоків належать показники споживчої цінності, що характеризують відповідність продукту потребам клієнтів, сприйняту цінність пропозиції та частоту повторних покупок; показники клієнтського досвіду, зокрема рівень задоволеності клієнтів, зручність взаємодії, швидкість відповіді, кількість скарг і якість вирішення звернень; індикатори лояльності, серед яких доцільно враховувати готовність клієнтів рекомендувати підприємство, рівень утримання клієнтів, відтік клієнтів і цінність клієнта протягом життєвого циклу. Важливе значення мають також

показники цифрової взаємодії, що відображають ефективність сайту, мобільних сервісів, соціальних мереж, онлайн-комунікацій та омніканальної узгодженості. Окремий блок повинні становити показники довіри, пов'язані з репутацією підприємства, прозорістю комунікацій, рівнем негативних відгуків і готовністю клієнтів надавати дані для персоналізованої взаємодії. Завершальним елементом оцінювання є фінансові показники, зокрема рентабельність маркетингових інвестицій, вартість залучення клієнта, маржинальність і дохід від повторних покупок, що дають змогу встановити зв'язок між клієнтоорієнтованістю та економічною результативністю підприємства.

Таким чином, клієнтоорієнтований підхід у маркетингу доцільно розглядати як один із ключових орієнтирів стратегічного управління підприємством, оскільки він зміщує акцент із разового продажу на формування тривалої цінності для споживача та самого бізнесу. Його ефективність визначається не кількістю застосованих цифрових інструментів, а здатністю підприємства узгоджувати маркетингові рішення з реальними очікуваннями клієнтів, підтримувати довіру та своєчасно реагувати на зміни ринку. У перспективі саме ті підприємства, які зможуть поєднати персоналізацію, аналітичне управління даними, етичність комунікацій і якість клієнтського досвіду, матимуть вищий потенціал для посилення конкурентних позицій, розширення клієнтської бази та забезпечення сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. PwC. *Experience is everything: Here's how to get it right*. PwC Future of Customer Experience Survey 2017/18. 2018. URL: <https://www.pwc.de/de/consulting/pwc-consumer-intelligence-series-customer-experience.pdf>

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research. Proceedings of International Scientific and Practical Conference. May 14.2026 in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)

2. Salesforce. What Are Customer Expectations? Salesforce, 2024/2025.

URL: <https://www.salesforce.com/small-business/what-are-customer-expectations/>

3. Qualtrics. Increased Expectations, Declining Loyalty; Qualtrics Announces 2025 Consumer Experience Trends. 2024. URL:

<https://www.qualtrics.com/articles/news/increased-expectations-declining-loyalty-qualtrics-announces-2025-consumer-experience-trends/>

4. McKinsey & Company. Unlocking the next frontier of personalized marketing. 2025. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/growth-marketing-and-sales/our-insights/unlocking-the-next-frontier-of-personalized-marketing>

5. Adobe. *2024 Digital Trends – Asia Pacific and Japan*. Adobe, 2024.

URL: <https://www.adobe.com/au/cc-shared/assets/roc/business/teams/resources/whitepapers-ebooks/digital-trends-report-apj-2024.pdf>

6. Qualtrics. Increased Expectations, Declining Loyalty; Qualtrics Announces 2025 Consumer Experience Trends. 2024. URL:

<https://www.qualtrics.com/articles/news/increased-expectations-declining-loyalty-qualtrics-announces-2025-consumer-experience-trends/>

СЕКЦІЯ «ПЕДАГОГІКА ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ»

Плетяна Євгенія Василівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Сіваченко Олена Петрівна, асистент кафедри теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИЧОК КЮЇЗЕНЕРА У ФОРМУВАННІ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти простежується перехід до особистісно орієнтованої моделі навчання, що передбачає активний пошук ефективних засобів формування інтелектуального потенціалу дитини, зокрема її логіко-математичного розвитку. Формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою підготовки до навчання у школі, адже саме в цей період закладаються основи мислення, уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Так, у Державному стандарті дошкільної освіти зазначено, що дитина дошкільного віку має уявлення про основні математичні поняття, оперує знаннями та способами діяльності для розв'язання пізнавальних суперечностей. Вона виявляє сформованість логіко-математичних уявлень у предметно-практичній та дослідницькій

діяльності, а також знає й свідомо застосовує математичну термінологію в мовленні [1].

Мета статті. Розкрити сутність використання паличок Кюїзенера як засобу формування елементарних математичних уявлень.

Аналіз останніх публікацій. Науковці Л. Артемова, Л. Гайдаржийська, Р. Березіна, А. Богущ, В. Колечко, Г. Леушина, К. Назаренко обґрунтували різні форми й методи навчання дітей дошкільного віку. О. Грибанова, Г. Леушина, З. Лебедева, Л. Метліна, К. Щербакова створили методичні посібники, спрямовані на розвиток логічного мислення дошкільників у процесі засвоєння математичних понять. Н. Баглаєва та Т. Степанова дослідили особливості реалізації індивідуально-диференційованого підходу під час формування математичних уявлень у дітей. С. Татарінова розкрила методику формування логіко-математичних понять у старших дошкільників у ході пізнавальної діяльності, а Л. Зайцева проаналізувала проблему розвитку математичної грамотності дитини, її самостійності та оцінно-контрольних умінь. Н. Тарнавська підкреслює, що палички Кюїзенера як дидактичний матеріал повністю відповідають специфіці формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку, з огляду на вікові особливості та рівень розвитку мислення дітей, яке переважно має наочно-дійовий і наочно-образний характер. Вона зазначає, що дитяче мислення передусім відображає те, що спочатку здійснюється у практичній діяльності з конкретними предметами. Використання паличок сприяє переходу від зовнішніх практичних дій до внутрішнього плану мислення, формуючи цілісне, чітке й узагальнене уявлення про такі математичні поняття, як кількість і величина [5].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні дедалі більшої актуальності набувають нестандартні дидактичні засоби. Серед них значну популярність в освітній практиці мають кольорові палички Кюїзенера. Це спеціальний

навчально-ігровий матеріал, що являє собою набір різнокольорових паличок різної довжини, кожна з яких відповідає певному числовому значенню. Завдяки такому співвідношенню кольору, довжини та числа діти мають змогу наочно й практично засвоювати математичні поняття: кількість, склад числа, порівняння величин, арифметичні дії. Використання паличок Кюїзенера сприяє розвитку когнітивних процесів та формує інтерес до математики через ігрову діяльність. Методика Кюїзенера спрямована на підготовку дітей до засвоєння елементарних математичних уявлень, розвиток логічного мислення, творчих здібностей, уяви та фантазії, а також умінь моделювання й конструювання. Вона також сприяє формуванню самостійності, ініціативності та наполегливості у досягненні поставленої мети. Впровадження у практику цієї методики в освітній процес є доцільним і необхідним, оскільки її використання підвищує якість математичної освіти дітей дошкільного віку [4].

Ця методика є універсальною: її використання не суперечить іншим підходам, тому вона може застосовуватися як самостійно, так і в поєднанні з іншими методиками, ефективно їх доповнюючи.

Палички Кюїзенера є ефективним засобом навчання математики та пояснення основних математичних понять і категорій. Водночас вони позитивно впливають на розвиток дитини: сприяють удосконаленню дрібної моторики, формують просторове та зорове сприйняття, виховують організованість і охайність. Цей дидактичний матеріал широко використовується педагогами в роботі з дітьми - від молодших груп закладу дошкільної освіти до початкових класів школи.

На початковому етапі роботи палички Кюїзенера використовуються як звичайний ігровий матеріал (для дітей приблизно 2–4 років). У цей період діти сприймають їх як кубики, будують різні конструкції та створюють прості образи предметів і явищ. У ході такої діяльності вони поступово

опановують уміння розрізняти основні властивості паличок, а саме матеріал, колір, розмір і форму [3, с.6]. Діти класифікують палички за кольором, ознайомлюються з поняттям «множина», а також із поняттям «величина». Крім того, вони засвоюють просторові уявлення та знайомляться з послідовністю чисел у межах 1–5 на основі паличок [2, с.19].

На наступному етапі роботи (з дітьми 4–6 років) вихователь за допомогою паличок Кюїзенера пропонує дітям складніші математичні завдання. Зокрема, він ознайомлює дітей з поняттями кількісної та порядкової лічби, формуванням чисел, розвиває вміння ділити ціле на частини, вимірювати об'єкти, засвоювати прямий і зворотний рахунок. Також діти вчаться визначати склад числа та виконувати найпростіші арифметичні дії[3, с.7].

Під час опанування елементарних математичних уявлень дітьми старшого дошкільного віку першочергового значення набувають системність і послідовність педагогічного впливу. Саме в цей віковий період активно розвиваються мисленнєві операції - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та класифікація, які становлять основу для успішного засвоєння математичних знань. Діти починають усвідомлювати числові відношення, встановлювати взаємозв'язки між величинами, орієнтуватися у просторі та часі, що свідчить про готовність до переходу від наочно-дійового до наочно-образного та словесно-логічного мислення.

Застосування паличок Кюїзенера у роботі з дітьми старшого дошкільного віку забезпечує послідовний перехід від конкретних дій із предметами до усвідомлення абстрактних математичних понять. Завдяки цьому дидактичному матеріалу діти не лише виконують практичні завдання, а й вчаться пояснювати свої дії, аргументувати відповіді, робити висновки. Це сприяє розвитку математичного мовлення, формуванню вміння використовувати математичні терміни та поняття у власному мовленні.

Важливим є також те, що використання паличок Кюїзенера дозволяє реалізувати індивідуальний та диференційований підхід у навчанні, оскільки кожна дитина має можливість працювати у власному темпі, виконувати завдання різного рівня складності, проявляти ініціативу та самостійність. Ігровий характер діяльності підтримує інтерес дітей до навчання, знижує рівень напруження та стимулює інтерес і позитивне ставлення до математики.

Використання паличок Кюїзенера під час формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку є педагогічно доцільним і ефективним, оскільки забезпечує гармонійне поєднання навчальної та ігрової діяльності, сприяє всебічному розвитку дитини та підготовці її до подальшого навчання у школі.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти від 12.01.2021 р. № 33
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033729-21#Text>
2. Єременко О. Г. Організація математичної освіти дітей дошкільного віку засобами роботи з паличковими наборами Кюїзенера. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир: ФОП «Левковець», 2015. С. 17–20.
3. Клименко І. С. Досвід роботи на тему: «Розвиток сенсорно-пізнавальних здібностей шляхом використання педагогічної технології «Палички Кюїзенера». Запоріжжя, 2016. 21 с.
4. Нікітченко С.І. Вивчаємо математику з паличками Кюїзенера. Дошкільне виховання. 2012. № 3. С. 16–19.

Mexico City Intellect Summit 2026: Ancient Heritage, Digital Transformation & Interdisciplinary Frontiers in Global Research. Proceedings of International Scientific and Practical Conference. May 14.2026 in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)

5. Тарнавська Н. П. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку в таблицях, алгоритмах, фрагментах занять. Навчально - методичний посібник, частина I. - Ж.:ЖДУ імені Івана Франка. 2013.-76с.

Vydavatel:

Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C, vložka 100614

**Mexico City Intellect Summit
2026:
Ancient Heritage, Digital
Transformation &
Interdisciplinary Frontiers in
Global Research**

**Proceedings of International Scientific and
Practical Conference**

**May 14.2026
in UNAM, Mexico (Ciudad Universitaria)**

Signed for printing on May 18, 2026.
Format 60x90/8. Headset Times New Roman.
Mental printing. arc. 2,76. Edition online.